

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

503

K

40

0838 1250

PROEVE

OVER DE

FRANSCH EN NEDERLANDSCHE

T A L E N.

OVERTREFFELIJKHEID VAN DEZE OP DE EERSTE.

Door Mr J. J. DE CLOET,

Gouverneur van den jongen hertog van B.;

UIT HET FRANSCH VERTAALD DOOR Mr GRAHAME,

EN OVERZIEN DOOR DEN SCHRIJVER.

TE BRUGGE,

Bij P. DE VLEGHER, in Sint-Jacobsstraat, N° 52.

PROEVE

OVER DE FRANSCH EN NEDERLANDSCHE TALEN.

Overtreffelijkheid van deze over de eerste.

EERSTE HOOFDSTUK.

..... *Pauci dignoscere possunt*
Vers . . . . remotâ erroris nabulâ.

JUVENALIS, Sat. 10, v. 3.

MEN zal zig mogelijk verwonderen, dat na de heftige schriften, welke de *Nederlandsche* taal hebben trachten te vernietigen, eenen nieuwen kampvegter in het strijdperk treedt; en de schampere trekken, waar af het onverstand zich bediend heeft, durft weerstand bieden. Ik weet zeer wel dat mijne onderneming netelagtig is, en dat het vooroordeel tegen mij wapent alle die mijner landgenoten, welke sedert vijf-en-twintig jaren, het uitsluitend gebruik opgenomen hebben, van niet dan in het fransch te denken en zig uitte drukken. Welke letterkundige ketterij! roepen zij uit. De *nederlandsche* brabbeltaal aan de algemeene hoftaal voortstellen! Welk eene onverdediglijke wonderspreuk! en welk is doch dien vermeten schrijver, welken de verhevene taal van *Racine*, van *Fenelon*, van *Bossuet* en van *Voltaire* durft versagten?

Ik heb dien vooroordeelenden kreet voorzien; die grootsche woorden van *verhevene taal*, van *algemeene taal*, enz., hebben in mijne ooren geklonken; en daar ze niets betogen, hebben zij mij niet afgeschrikt. Indien ik vaststelde dat in alle geval de *nederlandsche* letterkunde den bovenrang houd, over die onzer zuidelijke gebuuren, men zou mogelijk het recht hebben mij van overdrevenheid te beschuldigen; maar sprekende van de taal, beslisse ik niets over de waarde der *fransche* schrijvers. Ik voede zelfs voor de gene onder hun die zig hebben weten te onderscheiden, dien gebied, die bewondering welke den redelijken mensch nimmer weigert aan het vernuft. Mijne voorstelling bewezen, zal voor hun zelfs eenen nieuwen titel van roem zijn, doende gevoelen en waardeeren de gaven en mood die zij noodig gehad hebben, om den wederspannigen tegenstand eener mismaakte en onvolmaakte taal te overmeesteren. Kindelinge, indien mijn gevoelen met onzijdigheid is voorgedragen, indien het steunt op vaste en beredeneerde gronden; durve ik mij vleien, dat eenige oprecht verstandigen er de juistheid van zullen gevoelen, en dat zij het gevaerlijk vooroordeel zullen afschudden, dat hun verwijdert van de oefening eener der schoonste en der rijkste talen van Europa.

Wilde ik mijn gevoelen staven met de verlichte goedkeuring van verhevene mannen, welke alle het schoone hunner taal hebben gekend; ik zoude eenen *Ten Kate* (1), eenen *Siengenbeek* (2), eenen *Schrant* (3), enz. kunnen aanhalen, welke de zaak der vaderlandsche taal met een overroddend gezag hebben bepleit. Het gewigt hunner getuigenis zoude mogelijk, voor de oogen van eenige vooringenomene personen, doen verdwijnen, het gene mijne voorstellingen wonderbaar en buitengewoon schijnen te hebben. Nogtans om geen het minste vat aan vooroordeel te laten, zal ik mij eeniglijk tot de grondbeginselen bepalen. Ten anderen de onzijdigheid verplicht mij te bekennen, dat alle de verdedigers der nederlandsche taal zoo verstandig niet geweest hebben als die welke ik kome te noemen. Het vooroordeel heeft de eene verblind; en den leerstelligen geest de anderen misleid. In plaats van de zaak, die zij voorgenomen hadden te verdedigen, gunstig te zijn, hebben zij op hun en hunne schriften den spot getrokken, welken zij tragten te verdienen. Ik bezit eene hollandsche Redevoering (4), waar in den schrijver zijne taal verheft boven alle de zoo oude als hedendaagsche talen. Hij maakt van deze eene verveelende optelling, en deze optelling met eenige bijgevoegde texten, is de eenige proef zijner voorstelling. Andere hollandsche en vlaamsche schrijvers hebben de zothed gehad, hunne taal in den mond van onzen aartsvader Adam te stellen. Ik lach met alle men, over de buitenspoorige droomen van *Schriekijs* (5), *Goropius* (6), *Stevin* (7) en *de Grave* (8). De eerste taal bestaat niet meer. Hare verscheurde lommen, alom verstrooid, hebben de fortuin gemaakt van mannen, de leerstellingen (*systemes*) togedaan. Van Zweeden tot Egypten, sedert de Pheniciers (9) tot de Bretonnen (10), hebben er nauwlyks geene volken bestaan, waar niet mannen gevonden worden, welke ver-

(1) Aanleiding tot de kennisse van het verheven deel der Nederlandsche Spraake.

(2) In verscheide verhandelingen, en bijzonderlijk in eene redeneering: *Over den rykdom en de woortreffelykheid der Nederlandsche tale.*

(3) *Redevoering over het beoefens waardige der Nederlandsche tale; Gand 1818.* Deze Redevoering, zoo door de grondregels welke zij bevat, als door de wijs als die geschreven is, verdient in de handen te zijn van alle die zie op de studie van onze taal toelaggen.

(4) Zy is getiteld: *Redevoering over de Nederduitsehe Welsprekendheid en Dichtkunde, door J. J. H.,* geplaatst in de *Letter-oeffeningen van het kunstgenootschap: DILIGENTIA OMNIA*, te Amsterdam 1774.

(5) *Origo rerum Celticarum et Belgicarum.*

(6) *J. GOROPH BECAMI Beccesclans.*

(7) In eene nederlandsche Redevoering aan het hoofd van zijne werken geplaatst.

(8) *République des champs Elystes.* Gand 1806. 3 vol. in-8°.

(9) Men kent de vertelling, waar of valsch, die Psammeticus, koning van Egipten, deed oordeelen dat de pheniciaansche taal de oudste was van alle talen.

(10) *Jacobus le Brigant*, geboren te Pontrioux, den 18 juli 1730, advocaat in het parlement van Bretagne, heeft verscheide werken uitgegeven om te bewijzen dat alle talen, van de celtische taal, die hij bewijst de zelve te zijn met het Neder-Bretonsch, voortkomen, zonder de taal der Chireezen, der Cariben en de Tulliaansche taal daar van uitzonderen. — De bisschersche taalkundigen hebben de zelve oer aan hunne taal bewezen.

meenden te spreken, de taal die Adam gesproken had. Ware woordgeslagkundigen, plooienden volgens hun gevoelen eenige hebreeuwische lettergreepen (*syllabes*), is het hun gelukt de zelve eene familiegedaante en broederschap met eenige in hunne taal bekende klanken te geven, en daar op hebben zij leerstelsels gevormd, somtijds in het eerste aanzien sterk, maar welke vervallen op het eerste aanblik van een nadenkend vernuft.

Ik hope diergelijke verwijtingen te vermijden, eeniglijk mijne paden zigende volgens het licht der grondbeginselen. Alle leerstelsel ter zijden stellende, en nemende de fransche en de nederlandsche taal, zoo als ik de zelve in de goede letterkunde bekend vinde, onderzoek ik ze volgens de vaste en onbeweegbare regels der algemeene spraakkunst aller talen. Altijd geleid door een noodig wantrouwen des vooroordeels, zoo eigen aan dien welken een denkbeeld, dat hij zelfs opgevat heeft, ontwikkelt, stelle ik niets voor tegen de fransche taal, het gene niet steunt op de getuigenissen en op het gezag van eenigen bekenden schrijver, welker schriften in staat zijn, het vertrouwen mijner lezers te verdienen. Deze oplettendheid zal mij, dit wete ik, den swier van eenen schoolvorst geven, maar zij zal mij, het gene meer te vreezen ware, het verwijt vermijden, van te spreken, zonder genoegzame kennis van zaken. Ik zal met zorg in mijne nazoe kingen vermijden alles het geen tot de verdiensten van eenen schrijver betrekking heeft, overtuigd dat deze zorg noodzakelijk is, om de voorstelling, welke ik behandelde, tot eene van alle vooroordeel ontbloote oplossing te geleiden. Het is de meining van den vermaarden strengen franschen beoordeelaar *La Harpe*. « *De Belloy* en vele anderen, zegt hij (11), verzamelen aanhalingen op aanhalingen om te bewijzen dat onze goede schrijvers, uit hunne taal schoonheden hebben weten te trekken welke men aan die der ouden kan vergelijken. Wel! wie twijffelt daar aan? Wie twijffelt dat het vernuft zig niet ten gelukkigsten weet te bedienen van het werktuig dat men hem toevertrouwt? De vraag is te weten of er geene gelukkiger zijn. Alle onze beoordeelingen in zaken van smaak zijn en kunnen niet anders zijn dan vergelijkingen. Den mensch beziel met het beste vernuft, alleenlijk zijne taal kennende, en die onze goede schrijvers leest, kan niet beters bedenken; om dat zij uit de hunne getrokken hebben, wat men daar nit trekken kan. Zij zijn daar in dan voor het minste gelijk aan de ouden, ik zeg voor het minste, want hoe meer moeilijkheden zij te overwinnen hadden, hoe grooter hunne verdiensten zijn. Wat aangaat de taal die zij te behandelen hadden, het is niet door afzonderlijke trekken, dat men daar over kan oordeelen, het is door den gewoonlijken gang. »

Dit is de wijze welke ik mij voorstelle te volgen. Ik zal agtervolgens de grondbeginselen der beide talen, op alle de deelen van de rede vergelijken; ik zal er de gevolgen uittrekken en den lezer zal beslissen of mijne bewijzen bestaanbaar zijn. Al wat ik vrage is, dat hij bij het lezen dezer redeneering dezelve onpartijdigheid aanbrengt, welke ik in het opstellen aangebragt hebbe, en het sinde afwagte, voor alcer hij een volledig vonnis strijkt.

---

(11) *Cours de littérature*, tom. I, ch. 5, p. 95 et 96.

§ I. Van de talen, en van hunne hoedanigheden in het algemeen.

Men verstaat door talen : de verzameling der gebruiken eigen aan een volk , om zijne gedagten door de stem uitdrukken. Het eerste doel van alle talen is dus het uitdrukken van het gedagt. Beschouwd onder deze eenige betrekking, is er niet eene, welke alle de volmaaktheid niet bezit, noodzakelijk aan die welke haar spreken. Want de woorden, zijnde de teekens der gedagten, worden met hun geboren, en het is onmogelijk dat een volk een nieuw denkbeeld verkrijge, zonder ter gelijker tijd een woord te verkrijgen om het zelve uitdrukken.

Maar mits de bouwkundige beginselen der talen onderscheiden zijn, en dat alle, de zelve middelen niet gebruiken om haar doel te bereiken, kunnen zij meer of min naderen aan zeker denkbeeld van volmaaktheid, verkregen door onze onderzoekingen en vergelijkenissen. Het is dan alleenlijk door het navorschen van die volmaaktheid, dat men gezond kan oordeelen over de wezenlijke waarde der talen. Zij veronderstelt, ten eersten het gemak van ten spoedigsten en ten klaarsten uitdrukken de overeenkomst welke de woorden hebben, de eene met de andere in de samenstelling der zinnen (*phrases*) (12). Ten tweeden de overeenkomst, welke alle gelijke gevallen van algemeene taalregels doet afhangen. Ten derden, het klein getal, de eenvoudigheid en de algemeenheid dier taalregels (13). Ten vierden, de verscheidenheid en de welluidendheid der klanken (14). Wat de andere min wezenlijke hoedanigheden betreft, zal later behandeld worden.

Ik ontveinze mij zelve niet, dat de omstandige kleinigheden waar in ik ga treden, niet altijd de verdiensten zullen hebben van belangrijk te schijnen; er zijn lezers, die haar somtijde wat dor zullen vinden. Ik bidde hun te willen opmerken dat in een vergelijkend onderzoek van talen, zoo als *La Harpe* zegt (15), men noodzakelijk tot de eerste beginselen moet terug treden; men moet spreken van de naam-, werk- en lidwoorden; van voorzetsels (*prepositions*), en van woord-leden (*particules*); want het is uit dit alles dat de samenstelling, de uitdrukking en de welluidendheid, drie bijzonderste zaken, welke de woordenschiikking uitmaken, bestaan. Laten wy ons niet schamen tot deze bijzonderheden nedertedalen, welke maar klein konnen schijnen, om dat men'er zeer nuttelos af spreekt aan kinderen, die haar niet konnen verstaan; maar wanneer den wijzeer herdeukt aan den weg die men heeft moeten doen, eer men gekomen is tot eene regelmatige en redelijke wijze van spreken; ondanks hare onvolmaaktheden, schijnt de vorming der talen een der wonderwerken van 's menschers vernuft, het welk twee zaken alleen bevattelijk maken: den tijd en de noodzakelijkheid.

§ II. Over den A, B, C (alphabet), en van de welluidendheid.

Hoe vreemd ook op het eerste aanzien deze beide uitdrukkingen schijnen, zij hebben nochtans onder elkander een zeer nauw verband. De wellui-

(12) *La Harpe, Cours de litt.*, t. 3, ch. 3.

(13) *Beauzée, Encyclopédie*, art. ANALOGIE. (Gramm.)

(14) *Diderot, Ibid.*, art. LANGUES.

(15) *La Harpe, Cours de litt.*, t. 2, ch. 3.

dendheid bestaat uit klanken, de klanken zijn verbeeld door teekens, en deze teekens maken den A, B, C uit. Het is dan niet onnoodig van dit laatste eenige kennis te hebben, om tot den oorsprong dier verbevene welluidendheid, die zoo veel vermogen op het menschelek heeft, opteklimmen. Ik zal mij des te liever op deze stoffe uitbreiden, daar zij althans, zoo veel ik weet, in geen eene spraakkunst behandeld is.

Al wat uit het zwak hersengestel van den mensch voortkomt kan althans in den beginne niet volmaakt zijn. De eerste die zich gewaagden de woorden te schilderen en aan de oogen te spreken, hebben door onvolmaakte proeven moeten beginnen; niet wetende, bij mangel van ontvinding, zeer rechte verdeelingen te maken, moest hunne oplossing niet volkomen zijn. Het is mogelijk dat den eersten A, B, C slechts twee letters heeft gehad. *Chardin* (16) heeft aangemerkt dat al de letters van onsen hedendaagschen A, B, C niet dan uit twee lijnen zijn samengesteld, de rechte en de rondagtige. Het is te zeggen, dat eene C en eene I al de letters hebben gevormd die onze woorden uitmaken (17). Men onderscheidt er meer twee op de ruinen van Tchelminar, waar van *Chardin* ons namaaksel heeft afgemaald; maar zij zijn van verscheide grootte en op verscheide wijzen gesteld. Wanneer in het vervolg de volkeren de ongenoegzaamheid der teekens gewaar wierden, de eene zoo als de Grieken, vermeerderden de letters van hunnen A, B, C, de andere vergenoegden zig er slechts de plaatsing of den klank, door nieuwe samenstellingen af te onderscheiden. Zoo dat de Grieken, tot de verovering van Troijen toe, maar zestien letters hadden. *Palamedes* heeft er vier bijgevoegd, en *Simonides* de vier andere. Hunnen A, B, C heeft naderhand de gansche wereld doorloopen, alomme eenige kleine veranderingen bekomende, die weinig dienden om hem in overeenkomst te stellen met de wezenlijke noodzakelijkheden van die, welke den zelven aannamen. *Plinius* verzekert dat het van hun is dat de oude Romeinen hunne letters bekwamen. Zij bragten dezelve in het vervolg met hunne wapens aan de barbaarische volkeren over, en deze gebruikten ze tot het verbeelden van klanken aan welke zij vreemd waren. Zie daar, zoo ik meine, de bijzonderste oorzaak der onvolmaaktheid van alle onze hedendaagsche *alphabets*.

Om wel te verstaan waar in die onvolmaaktheid bestaat, is het hooft noodig op te klimmen tot de eerste beginselen der rede. Zij zijn tweederlei: de enkele klanken en de uitspraken. In het geschrift zijn deze verbeeld door de medeklinkers, en de andere door de zelfklinkers.

De letters in de hedendaagsche talen aangenomen tot het voorstellen der enkele klanken, zijn volstrekt ongenoegzaam. Men telt voor de twee talen fransche en nederlandsche, acht grond-toonen, welke veranderingen dezelve tot zeventien vermeerderd hebben, volgens de berekeningen van *Mr Duclos* en van den geleerden *Ten Kate*. Zie hier de Schets, zoo als den eersten haar verzonnen heeft. Ik voeg er de verbeteringen bij van *Mr Thiebault*, den welken de enkele klanken tot een-en-twintig heeft

(16) Vermaarden reiziger, wiens Reizen, gedrukt in 4 deelen in-4°, en in 10 deelen in-8°, in verscheide talen overgesteld zijn.

(17) Campomanes, fiskaal van den Grooten-Raad van Kastilje, in zijn Bericht op de vorming der letteren, bepaalt ze op vier schrijfteekens, te weten: I, C, J, S. Deze vermaarden rechtgeleerden is overleden op het einde van 1802.

gebragt. Men zal nevens elk fransch voorbeeld den nederlandschen klank vinden die aan den zelve beantwoord.

SCHETS der enkele klanken volgens de stelling van Mr DUCLOS, met de verbeteringen van Mr THIEBAULT.

WEERGALMENDE KLANKEN.

		<i>in 't fransch.</i>		<i>in 't nederlandsch.</i>	
Veranderlijke.	A.	{ Mondklanken	{ schelklank...d	pâte.	raden.
			{ scherpklang.a	pate.	blad.
	E.	{ Mondklanken	{ schelklank...é	tête.	leers.
			{ scherpklang.é	athlète.	wet.
Overanderlijke.	É.	{	{ schelklank...é	pénible.	bede.
			{ scherpklang.é	pénérant (a).	winst.
	I.	{	{ schelklank...é	gîte (a).	knie.
			{ scherpklang.i	agité.	dik, tyd (b).

LIPKLANKEN.

		<i>in 't fransch.</i>		<i>in 't nederlandsch.</i>	
Veranderlijke.	EU.	{ Mondklanken	{ schelklank...éú	jeûner.	reuk.
			{ scherpklang.eu	jeunesse.	steun.
			{ stomme...e	je dis.	de waarde.
	O.	{ Mondklanken	{ schelklank...d	côte.	doze.
{ scherpklang.o			cote.	lot.	
{ Neusklinken...on			conte.	gewond.	
Overanderlijke.	U.	{	{ schelklank...ú	fiûte.	buren.
			{ scherpklang.u	humeur.	{ geluyd, kudde (b).
	OU.	{	{ schelklank...ou	je goûté (a).	goed.
{ scherpklang.ou			la goutte (a).	bloem.	

(a) Het komt hier op de klanken, en niet op de spelkunst aan; ik heb gedacht niet dan de waarde der klanken te moeten eerbiedigen, en de gene van de spelkunst te mogen verzuimen.

(b) Deze twee woorden worden ongelijk in eenige gewesten uitgesproken. Een van beide heeft den klank die met den franschen overeenkomt.

Eenige personen kunnen deze vergelijkende Schets genoegzaam vinden, en mijne al te groote nauwkeurigheid zal hun mishagen. Ik bidde hun de aangehaalde plaats van *La Harpe* zig te willen herinneren en te overwegen dat de veelheid en verscheidenheid der klanken, wel verdeeld, eene der hoofdoorzaken der welluidendheid zijn, en gevolgenlijk een voornaam deel van den rijkdom der talen. M^r *Du Belloy*, lid van de fransche Academij (18),

(18) In een werk, getiteld: *Observations sur la langue et la poésie française*, geplaatst in het zesde-boekdeel zijner *Werken*, uitgegeven door J. J. Rousseau. 1779.

den eenigen franschen schrijver van eenige verdienste, welken gewaagd heeft de verhevenheid zijner taal boven alle die van Europa (welke hij niet kende), vast te stellen, van dit grondbeginsel afkomende, leidt alle zijne proeven af van de veelheid der klanken, welke hij vermeent eigen te zijn aan zijne taal. Hij telt er haar negen toe, onbekend, volgens hem, aan alle andere volken. Het zijn de stomme *e*, *u*, *eu*, *oi*, *ui*, *an*, *in*, *on*, *un*; het inzien deser bijzijnde Schets toont de valscheit deser vordering aan. Men siet'er dat wij, zoo als de Franschen, de stomme *e*, de *u* en *eu* kennen. Hunne *ei* word vervangen door onze opene *ee*; *oi* door *oo*; *ui* door *u*; en wij spreken *been* uit als *veine*; *dopd* als *loi*; *water* als *aujourd'hui*. Wat de vier door den neus gevormde klanken betreft, zonder het grondbeginsel van *Du Belloy* aantemen, die, bladz. 68, deze aanziet als de bronnen derschitterendste welluidendheid (19), zal ik opmerken dat ze in onze taal zeer gemeenzaam zijn. *An* word uitgesproken in *land*; *in* in *inzien*; *on* in *onkost*; *un* in *dunne*; en om weder te komen op de stomme *e*, zij doet zig gevoelen in alle onze uitgangen in *de* en *te*, welke dikwils genoeg voorkomen om niet te zeldzaam noch te menigvuldig te zijn. In onze rijkunst kan men deze stomme *e* agterlaten, en in onzicht is het geoorlofd deze, zoo dikwils de welluidendheid het verdort, af te snijden; het gene ons een oneindig voordeel op de fransche taal bezorgt, alwaar deze letter een zeer onaangenaam uitwerksel heeft, waar af de meest vermaardste schrijvers de hinderpalen hebben bekend. Onze taal, zegt den welsprekenden vertaaler der *Georgiques* (20), is vervuld met stomme *e*, doove lettergreepen, welke de ooren bedriegen, de klanken verdooven, en de welluidendheid onderscheppen. De bevestigte verdedigers onzer taal, zegt *La Harpe* (21), konnen niet ontkennen dat zij een oneindig getal van doffe en dorre, of zelfs harde lettergreepen inhoud, en dat haren maatklank zeer onvolmaakt is. Het meeste deel der lettergreepen hebben slechts eene twijfelagtige maat, eene onbepaalde waarde. *Du Belloy* zelfs, heeft zig niet kunnen ontveinzen het onaangename dat spruit uit het dikwils herhalen van desen stommen klank; onaangenaamheid, welke zig bijzonderlijk in de sangkunst doet gevoelen. Maar hij vindt gemakkelijker de zangers te beschuldigen den klank te ontfaarden (22), als dit gebrek te bekennen.

Ik geloove genoegzaam de verwaande stellingen van *Du Belloy* om ver geworpen te hebben. Ik zou op mijne beurt kunnen aanvallen, en vragen waar is in het fransch het evenwaardige der klanken voortgebracht door onze klinkers *eeu*, *ieu* in het woord *leeuw*, *nieuw*? Ik ben overtuigd, dat men die te vergeefs zal zoeken. Dus het voordeel daar *Du Belloy* aanspraak op maakt, is geheel aan onze zijde; en ik zou zijn besluit omkeerende, kunnen staande houden dat de nederlandsche taal de welluidendste is, om dat zij oneindig meer verandert in hare klanken. Maar ik verzuim dit zwak middel, wel overtuigd dat wat meer of min klanken geen

(19) Het meerderdeel der redenaars, en bijzonderlijk den abbé Besplas, beweesen dat den neusklank het geklank der schoone zotteluidendheid verdooft. (*Elog. de la Chaire*, p. 212 et 213.)

(20) In zijne *Voortrede*.

(21) *Cours de litt.*, t. 1, ch. 5.

(22) *Observations sur la langue et la poésie française*:

grooten invloed kunnen hebben op het gezamenlijke der welluidendheid. Het is boven al uit de altijd bezegelde mate der klanken, uit de bijeenvoeging der woorden, en uit de gewettigde veranderingen ten voordeele der zoetvloeiendheid, dat ik het bewijs onzer overtreffelijkheid trekke. Deze drie hoofdoorzaken der aangenaamste welluidendheid, die zoo veel toegebragt hebben om de Grieksche taal de meest dichterlijke aller talen te maken, zijn in het fransch teenemaal onbekend. Hunne welluidendheid is geene gift der taal, zegt *La Harpe*, zij is het werk des vernufts. Zij kan niet voortkomen dan uit eene groote bekwaamheid in den keus en het rangschikken van een zeker getal woorden, en in het oordeelkundig agterlaten van meer andere (23).

Laten wij de drie grondbeginselen, welke wij komen aan te wijzen, hernemen. 1°. De *mate* bestaat in eene onveranderlijke evenredigheid der klanken, welke kunnen gekenmerkt worden door getallen. Eene taal waar van alle de lettergreepen eene bepaalde mate bezitten, moet welluidende zijn, daar door zelfs, dat deze bepalinge niet kan vallen dan op volle en klinkende lettergreepen. De fransche taal heeft geenen gekenmerkten maatklank, om dat een groot getal klanken waar uit zij is samengesteld, door de uitspraak ingezwolgen worden, of veranderen, na willekeur der opvolgende woorden. Den abbé *d'Olivet* heeft te vergeefs getragt de zelfde aan grondbeginsels te hegten; zijn werk, hoe prijzens waardig het ook zij, is slechts eene proeve, en sal nimmer tot volmaaktheid geraken. Zoo lang de versen geene bepaalde mate hebben, zegt *Marmontel* (24), kunnen maatklank is nimmer vast; het is in de versen dat zij als in eene bewaarplaats moet zijn, gelijk aan de teekens, welke men op het marmer beekhouwt om de maten te verbeteren welke door het gebruik beechdigd worden. Het is door de dichtmaat dat den nederlandschen maatklank tot volmaaktheid gebragt is. Wij hebben eene bestemde mate voor onze versen. Onze lettergreepen hebben eene bepaalde waarde, en onze grondbeginsels zijn hier eenvoudiger dan bij de ouden. Wij bezitten zelfs ten dien opzigte eenen eigendom van de meeste aangelegenheid, die zig in geene der zuidelijke talen berind, die aan onze taal eene aanmerkelijke kragt geeft, en die haar moet bewaren voor alle ontaarding, die zou kunnen spruiten uit de mengeling met uitlandsche uitdrukkingen; ik wil zeggen, dat in de uitspraak de oorspronkelijke lettergreep der woorden altijd den klanktoon ontlangt. Gevolgenlijk zonder behulp van eenigen dichterlijken woordenboek, kan men op het eerste aanzien raden waar op de verscheide schakeringen, welke alle onze uitdrukkingen kenmerken, vallen, en den wortel der woorden met zekerheid aanwijzen. Te meer, deze oorspronkelijke lettergreep is altijd lang. 'T is zij welke men altijd te rade gaat in de dichtmaat om de hoeveelheid van alle andere te kennen. En dese eenvoudigheid der regels, welke geheel ons, zoo dichterlijk als spelkundig stelsel kenmerkt, voegt hier nog bij het voorrecht dat wij hebben door onzen maatklank den rijm te vervangen, welken, volgens vele geleerden, slechts eene bedorvene form van rijmkunst is. Eindeling het klankteeken zig altijd op de oorspronkelijke lettergreep bevindende, volgt er uit dat in eene redevoering men altijd op de meest bediende lettergreep

(23) *Cours de litt.*, t. 1, ch. 5.

(24) *Principes de litt.* art. PROSODIE.

van het woord aanboud, terwijl de Franschen zeet dikwils op de bijgevoegde lettergreepen moeten aanbouden, het gene dikwils aan het uitwerksel nadeelig is, en niet naaht somtijds belachelijk te zijn.

2° De *samenstelling* der woorden is zoo algemeen bij ons als in de grieksche taal. Ik zal het bewijzen, wanneer ik in het hoofdstuk *van de vorming der talen*, dezels voordeelen zal ontvouwen. Ik beschouw haar alhier, slechts onder het opzigt der welluidendheid: zoo als de Grieken, kunnen wij verscheide woorden in een eenig woord samentvoegen, en verscheide beeltenissen, en verscheide gedagten in eene eenige uitdrukking insluiten; terwijl men in het fransch maar flauwelijk zegt wat men zeggen wilt, en om mij van eene uitdrukking van madame *De Staël* te bedienen, men niet rondom de woorden die duizendvoudige wolken van onderscheide gedaanten niet dwalen, welke de rijkunst der noordsehe talen omringen, en een oneindig getal aandekens vernieuwen (25).

Het is vooral in ons liergedicht dat men de verbazende uitwerksels van dezen gelukkigen eigendom bewondert. Nimmer zal men eene *Ode* van *Bilderdyk*, van *Feith* of van andere vermaarde hollandsche lier dichters lezen, zonder van de edele verrukking vervoerd te zijn! Dat men dat na *J. B. Rousseau* openlage, en men zal begrijpen of ik gelijk hebba mijne taal voor die gene te stellen, waar uit het grootste vernuft niet dan veeltijds belemmerde, van eenen zwakken en kwijzenden nasleep verzeld, toepen heeft kunnen trekken.

3. *La Harpe* heeft opgemerkt dat de Grieken zoodanig aan de *weluidendheid* offerden, dat zij zig, vooral in verzen, aanmatigden eene of meer letters in een en het zelve woord, bij te voegen of af te snijden, volgens de noodzakelijkheid der mate en des gehoors. Het is mij onbewust of onze eerste taal-stifters die voorsorg aan de Grieken ontleend hebben, dan of zij haar aan de kiesheid hunnet smaak verschuldigd zijn; maar ik mag verzekeren datze bij ons beetsat in eenoo-moogelijk verhevenen graad dan in de grieksche taal. Wij hebben, zoo als het gezegd is, de vrijheid bij te voegen of af te snijden eene stomme *e* aan het meerder deel onzer uitgangen, na dat de welluidendheid het vereischt; wij voegen de zelve letter tusschen twee bijgevoegde woorden, om de uitspraak te verzagten; dikwils voegen wij daar in eene *d*, eene *t* of zelfs de lettergreepen *de*, *te*, om den zinklaak meer kragt te geven, en wij snijden deze letters af, wanneer zij ons te slepende voorkomen. Het is aldus dat wij de nauwkeurigheid brengen tot zelfs aan de gelijkvormigheid en aan de algemeenheid onzer grondbeginsels te verzekeren, en ik zou daarvan staande houden dat er bijna geene uitzondering is aan eenen enkelen regel, die niet is ten voordeele der welluidendheid.

Men heeft onze uitsprake van ruwheid beschuldigd; deze beschuldiging is ongegrond, en kan niet voortkomen, dan van wegens die, welke slechts hunne taal kennen, en al de andere aan hare grondbeginsels willen onderwerpen. Het is klaarblijkende dat alle talen (26) noch ruwheid noch sagtheid hebben, dan voor zoo veel zij den sprekenden gewoon of vreemd zijn; die welke haar spreken, ingevolge zij meer of min verstand, opvoeding en bekwaamheid bezitten, weten dezelve te doen onderscheiden.

(25) *De l'Allemagne.*

(26) *Esprit des Journalistes de Trepoux, tome 2.*

Men heeft ook gezegd dat de veelvuldige erhalings van onzen uitgang *en* nadeelig is aan de verscheidenheid der welluidendheid. Ik antwoord aan dit verwijt, en schijn gegrond, dat eenen verhevenen geest gemakkelijk zoodanige gebreken kan vermijden. De nederlandsche taal is genoegzaam rijk in verscheidenheid van uitdrukkingen en in welluidende wendingen, om hem die, welke hij begeert te gebruiken, opleverden. Ten anderen, ik houde staan dat deze lettergreep bij ons van zoo gedurig gebruik niet is, als den klank *an* bij de Franschen, welken zoo veel te onaangename is, als hij volder en helklinkender is. Ziet hier eene zingreep van eenen onzer vermaardste akademisten van Brussel, waar dezen klank niet gespaard word. « *Les Francs saisissant ces circonstances, etc.; pénétrant insensiblement un puissant ascendant, dans cet empire chancelant.* » (De Franken deze omstandigheden waarnemende enz., namen allengskens eenen sterken invloed in dat wankelende Rijk.)

§ III. Van den *A, B, C* (alphabet), en van de spelkunst.

Om eenen volmaakten *A, B, C* te hebben, zou het noodig geweest zijn, na een wel overdagt onderzoek, van de onderscheide klanken, die in den samenstel eener taal voorkomen, voor ideren klank een schrijfteeken te melden, dat gestadig en onveranderlijk den zelve klank afbeeld. Het is dan een gebrek 1° dat eenen klank door meer dan een schrijfteeken verbeeld worde; 2° dat de zelve letter meer dan eenen klank verbeelde. Dit laatste gebrek is bij uitsluiting eigen aan de fransche taal. Bij ons, zegt Mr *Dumarsais*, aan, wie ik deze grondbeginsels ontleene, *x* is voor *gz*: *exemple* word uitgesproken *egzemple*; *x* is ook voor *cs*: *axiome* word uitgesproken *acsiome*. Men doet nog de *x* dienen voor twee *ss* in *Auxerre*, en voor de enkele *s* in *Xaintonge* enz. De *g* is niet anders als de harde *c*; ook deze drie letters, *c, k, g*, moeten niet dan voor eene enkele letter gerekend worden. Het is den zelve klank door drie onderscheidene letters verbeeld. Het is aldus dat *c i* maakt *ci*; *si* nog *si*; en *ti* somtyds *si*. Het is een gebrek, vervolgt hij, maar het is het eenige niet dat men in onzen *A, B, C* ontmoet. Dikwils eene zelve letter heeft verscheide onderscheidene klanken. De *s* tusschen twee klinkers word genomen voor de *x*; eindling schrijft men dikwils *e* en spreekt *a* uit; als *empereur, enfant* enz.; waar in men, zeide eertijds eenen ouden schrijver, eenen dobbelen misslag begaat, ten eersten om dat men anders schrijft dan men uitspreekt, ten tweeden om dat men lezende anders uitspreekt dan het woord geschreven is (27).

Laten wij thans eenen oogslag werpen op den nederlandschen *A, B, C*. Al onse medeklinkers, uitgenomen *ch* (28), hebben altijd en onveranderlijk den zelve klank. Wij hebben zelfs die verworpen, welke geenen nieuwen klank verbeelden, zoo als de *c*, wanneer zij niet is gevolgd van de *h*, de *gu* en de *x*, welke niet meer gebruikt worden dan in de namen van vreemde talen afgeleid. Het is waar dat ons stelsel, wegens de enkele

(27) *Dumarsais, Principes de Grammaire, art. DE L'ALPHABET.*

(28) De *CH* maakt, in sommige gevallen, eenen klank die door geenen medeklinker zou kunnen verplaatst worden; bij voorbeeld, in het woord *tachen*. Men moet nochtans bekennen dat men die somtijds in plaats van de *c* gebruikt, en 't is een waar misbruik.

klanken, onvolmaakt is; maar wij zijn wel verre af van het verwijt van grilligheid, zoo gerechtigtijk verdiend door onze naburen. Gelijk alle volkeren van Europa, zijn wij verplicht verscheidene van deze enkele klanken met dezelve schrijftteekens uittedrukken; maar ten minsten den zelve klank schrijft zij niet op onderscheidene wijzen. Ook onze spelkunst nadert zeer sterk aan de volmaaktheid, en wij hebben in dit opzigt een onberekenbaar voordeel op de fransche taal.

Indien men gedurig de zelve letters gebruikte om den zelve klank te verbeelden, het zij enkele of saamgevoegde, men zou, dit is het gedagt van al de ouden, aangenomen door de vermaardste fransche spraakkundigen, eene volmaakte spelkunst bezitten. Voor mij, zegt *Quintilianus*, ten zij een vast gebruik het tegendeel niet verordent, ik geloof dat elk woord moet geschreven worden zoo als het uitgesproken word; want dit is de verordening der letters, dat zij de uitspraak der woorden moeten behouden; 't is eenen bewaarden schat, welken zij moeten terug geven aan die leest, zoo dat zij het teeken moeten zijn van het geen men moet uitspreken wanneer men leest. In de nederlandsche taal is dit grondbeginsel in zijne volle gestrengheid waargenomen. De fransche taal leid er zig van af tot zoo verre, dat zij honderd drie-en-tachtig verscheidene bijeenvoegingen van letters heeft, om de een-en-twintig enkele klanken te kunnen verbeelden, voor welke wij maar een-en-twintig letters gebruiken (29). Van welke zijde is de evenredigheid? Van welke zijde is de eenvoudigheid, het klein getal en de algemeenheid der grondbeginsels, die de volmaaktheid der taal uitmaken? En deze spraakkundige eenvoudigheid is van meerdere aangelegenheid dan men zoude vermeenen te moeten gelooven. Al den tijd welken men verplicht is tot het doorgronden van het spraakkunstig stelsel te gebruiken, is verlooren voor de wetenschappen en de letterkunde. De nederlandsche taal, hier door zelfs dat zij eenvoudiger is in haar stelsel, heeft moeten, en is veel vroeger beoeffend geweest dan de fransche (30). Den onsterffelijken *Vondel*, tijdgenoot van *Racine* en van het belachelijk fransche *Pleïade* of zeven-sterre, is alsnu zoo verstaanbaar, als hij was ten zijnen tijde. Nauwelijks eene van zijne uitdrukkingen, nauwelijks eene van zijne wendingen, zijn verouderd. De taal is onwedderoepelijk vast. Daar van komt dat onze jonge lieden, verplicht zijnde weinig tijd aan de kennis hunner taal op te offeren, spoediger in staat zijn groote voorderingen te doen in die der wetenschappen, tot welke men hun opleid, en het is eene der redens, waarom de opvoeding bij ons veel gegronder, en het vernuft nadenkender is dan in Frankrijk.

(29) Men kan de *Grammaire française du citoyen* Prévost St.-Lucien; onzième édition, Paris 1804, raadplegen. Men zal er op de 54e bladz. van het 2de deel, de 183 samenvoegingen (*combinaisons*), met de voorbeelden ter bekräftiging vinden. Op de 63e bladzijde ziet men 79 samenvoegingen van letters, om de klanken te verbeelden van 15 medeklinkers, die wij altijd gelijk uitspreken.

(30) Zie hier de versen van Jakob van Maerlant, die ontrent 1255 te Damme bij Brugge, geboren wierd. Zy betoogen de weinige verandering die de vlaamsche taal ondergaan heeft:

*Ende, om dat ic Vlaming ben,
Met goeder herte biddic hen,
Die dit dietsche sullen lesen,
Dat si my genadich wesen; ens. end4*

TWEDE HOOFDSTUK.

*De fransche taal is eene arme hooversdige, die vrees
dat men haar eene aalmoesse doe.*

VOLTAIRE, Brief aan Mr De Beuzée.

DEN oorsprong der talen offert aan die wilt nadenken een onuitputtelijk voorwerp van diepzinnige overwegingen op. Den mensch ontloog van God de spraak; het H. Schrift verzekert het. Dit eenig woord zou alles beslissen, indien van baren kant de geschiedenis niet op eene onwederlegelijke wijze vaststelde, dat een gedeelte van het menschelijk geslacht, door gevolg zijner verspreiding en door de verwarring der talen, woonende eenzaam in de bosschen, zig voedende met wilde kruiden, aan de wilde dieren bunne holen en hunne bergplaatsen betwistende, het gebruik van de kostbare gave der talen heeft moeten verliezen. Het is den mensch, in dien staat beschouwd, welken den wijsgeer voor beklenis neemt zijner behouwingen, op den oorsprong der talen. Hij veronderstelt hem van den eenen kant vermoed alleen te moeten twisten tegen de noodzakelijkheid, en van den anderen aangelokt door de genugten, zoekende hem, hij zijns gelijken te vervoegen, en hem deelgenoot te maken van zijne of aangename of pijnlijke aandoeningen; en hij onderzoekt door welke natuurlijke middelen hij zig tot het scheppen eener verhevne, duidelijke en uitsprekelijke taal heeft kunnen verheffen (31).

Ik zou mij te verre uitbreiden, hem in zijne diepgrondige nazoeckingcn te volgen. Welkdanig het stelsel zij, dat men aanneemt, of men de talen aanmerke als oorspronkelijk ingeboren, of door de kennis der menschen voortsgebracht, het is altijd geoorlofd te veronderstellen dat de eerste uitdruksels eenlettergreepig (*monosyllables*) geweest zijn; men kan zelfs eenigen tijd eene taal, uit enkele klanken bestaande, gehad hebben. De overeenkomst der zakelijke lettergreepen van verscheide talen, en het verschil der bijgevoegde uitgangen schijnen dese veronderstelling te gedogen. Nog hedendaags is de taal van eenige wilde volkeren bijna eenlettergreepig, en in onze europaasche talen zelfs, een groot deel der woorden, die de bijzonderste behoeften uitdrukken, zijn het minst saamgesteld en meest alle van eene lettergreep (32).

Indien men vervolgens onderzoekt wat tot de veel-lettergreepige woorden aanleiding gegeven heeft, men zal zig overtuigen dat zij allengkens zijn

(31) *Essai sur les hiéroglyphes*; par Mr Warburton, p. 48 et suivantes. Men kan op hetzelfde voorwerp raadplegen Condillac's *Essai sur l'origine des connoissances humaines*; deuxième partie, ch. 1; als ook het eerste deel eener Redevoering van J. J. Rousseau op den oorsprong en de gronden van de ongelijkheid onder de menschen.

(32) In 1768 wierd de fransche Akademië een fransch gedicht *Op den Godt dienst* aangeboden. Het bevat 1594 versen, bijna alle *Alexandriische*, en alle uit eengreepige woorden bestaande.

voortgesproken uit de naderinge der wortelwoorden, welke men samenstelde als gedeeltelijke denkbeelden van het geheel denkbeeld dat men wilde uitdrukken. Het schijnt, na dit, dat al de lettergreepen in alle talen eenen bepaalden zin zouden moeten hebben, en de volmaaktheid voor alle gelijk zijn; maar verscheide oorzaken, te lang om te doorgronden, hebben saamgeloopen om verschil daer onder te stellen; en men mag als grondslag vaststellen, dat hoe langer een volk afzonderd geleefd heeft, hoe regelmatigere de vorming zijner woorden zijn zal. Een volk dat geheel afzonderd geleefd heeft, kan alleen een volmaakt stelsel hebben. De reden daar af is ligt om vinden. Een diergelijk volk is zelfs den uitvinder zijner denkbeelden en het ontfangt van buiten geene vreemde uitdrukkingen om ze te verbeelden; het moet zig die zelf scheppen; dus gelijk alle nieuwe denkbeelden zig samenstellen uit gedeeltelijke reeds gekende denkbeelden, het nieuw denkbeeld zal veeltijds verbeeld worden, door de samenvoeging der verbeeldende teekens dezer gedeeltelijke denkbeelden; en deze vorming of matiging zal zig altijd na de algemeene en overeenkomstige regels voegen. De volkeren, ten dien opzichte, zijn gelijk aan de kinderen, welke altijd tot de overeenkomst brengen, de gevallen zelfs, welke zig van de gebruikelijke spreekwijze afzonderen.

Onze voorvaders waren ten naasten bij in dien staat walken ik kome te veronderstellen. Afgezonderd levende in de oneindige uitgestrektheid hunner wouden of bosschen, zonder immer met de oude Grieken gemeenschap gehad te hebben, zeer lang onbekend aan de Romeinen, waar van zij maar laat het jok hebben getorst, hebben zij eene onafhangelijke taal bewaard. Wanneer in latere tijden de noordsche volkeren het Roomsche Rijk kwamen bestormen, hunne spreekwijze had geenen anderen invloed op die der Belgen, dan om haar zekere zaden van meerdere volmaaktheid te geven, welke het vervolg der eeuwen heeft gerijpt. Dusdanig was het niet met Frankrijk. De latijnsche taal was daar algemeen gevestigd; wanneer de Barbaren, door overwinning, hunne taal daar in bragten. Uit deze verwarde mengeling van talen, te nemmaal verschillig van oorsprong en grondbeginselen, vormde zig wel ras eene lompe spreekwijze, welke de weg geweest is van de fransche taal. Condillac, dezer oorsprong herkenkende, voegt er bij dat de talen, welke zig uit overblijfsels van veel andere vormen, groote hindernissen tot hunnen voortgang ontmoeten. Iets van elk van hun ontkend hebbende, zegt hij (33), zijn zij niet dan eenen eigenzinnigen ophoop van trekken welke voor elkander niet gemaakt zijn. Men vind' er die overeenkomst niet in, welke de schrijvers verlicht, en eene taal kenmerkt. Ook is de fransche taal verre af een dusdanig stelsel van vorming te hebben; alles is bij haar onregelmatig, en men mag voor het grootste wonder aanzien dese algemeenschap welke zij verkregen heeft, ondanks de ongerijmdheden, welke de schoolvorsterij in de spelkunst heeft ingevoegd (34); ondanks het onregelmatige, waar mede het gebruik de vorming der woorden heeft belast; ondanks de duisterheid welke de domheid heeft verspreid, en welke een

(33) *Essai sur l'origine des connoissances humaines; deuxieme partie, ch. 15, § 126.*

(34) Het zijn de uitdrukkingen van Mr De Beauzot, art. ANALOGIE, in het spraakkundig deel der *Encyclopedie*.

onbedagt gebruik heeft bevestigd, en beswaard ten opzichte der wetten van de woordenschikking en der geestelijke rede. Uit alle talen de verbeeldende teekens der denkbeelden nemende, verbeeld zij door hare bespottelijke uitzonderingen (35) een weefsel van ongerijmdheden, tegenstrijdigheden, dubbelsinnigheden en moeijenissen, terwijl de nederlandsche taal, rijk uit haren eigen grond, verwerpende alles wat aan vreemde talen behoort, in hare vorming, eenige voorvallen uitgezonderd, volgt de regels dier overeenkomst, zoo voordeelig tot het uitbreiden der natuurlijke gaven.

Ik ga dit bewijzen: laten wij voor eerst twee soorten van vormingen onderscheiden. De eene, genaamd *afleiding*, heeft plaats wanneer de afgeleide uitdrukking een bekend woord met eenig bijgevoegd denkbeeld, dat het zelve onderscheid, oplevert, zonder agt te slaan op het order van de uitspraak; de andere word genaamd *samenstelling* of *woordkoppeling*, en zij heeft plaats wanneer de nieuwe uitdrukking het bekend woord met eenig ander bijzonder denkbeeld, dat haar is toegevoegd, voortsbrengt.

§ I. Van de afleiding.

De afleiding, zoo als ik haar alhier beschouwe, is dan de wijze om aan een woord zekere buigingen te doen nemen door middel van welke men aan het eerste denkbeeld de bijgevoegde denkbeelden hegt, welke het zelve kunnen bepalen. Zoo er eene taal bestond waar in alle die toegevoegde denkbeelden verbeeld worden door uitgangen welkers zin onveranderlijk vast is; en zoo al de veranderingen of verwisselingen zig volgens standvastige en algemeene regels deden, men zou mogen zeggen dat haar taalkundig stelsel volmaakt is. Maar de omstandigheden, in het midden der welke de talen zig vormden, hebben alomme niet toegelaten deze nauwkeurige regelmatigheid te mogen waarnemen; er heeft zig noodzakelijk in alle die welke gesproken worden, iet willekeurig moeten insluipen. Deze volmaaktheid, waar af ik kome te spreken, kan alleenlijk eigen zijn aan eene denkbeeldige of algemeene tale, welke eenige wijsgeeren zouden uitvinden om de koophandelbetrekkingen te vergemakkelijken, of de spoedige uitbreiding van alle menschelijke wetenschappen te bevorderen. Nogtans onder de in wezen zijnde talen zijn er die zeer nabij komen aan die denkbeeldige volmaaktheid; zoo als zijn de grieksche en latijnsche en in 't algemeen de meeste talen van het Noorden, en bijzonderlijk die gene in welke voordeel ik dit hoofdstuk ondernomen hebbe.

Wat deze laatste aangaat, ik heb alreeds doen aanmerken dat de enkele uitspraak van een woord er met zekerheid den wortel van de lettergreepen, die niet dan bijhoorig zijn (36), doet onderscheiden. Ook deze lettergreepen

---

(35) Wanneer wij onze spraakkunsten lezen, zegt den abbé des Fontaines [*Jugemens sur quelques ouvrages nouveaux*, tom. 9, p. 73], het is spijtig dat men, hoewel ondanks, zijne agting voor de fransche taal voelt verminderen, in welke men bijna geene gelijkvormigheid siet; waarin alles, zoo voor de beteekenis, als voor de uitspraak grillig, en zonder oorsaak is; waarin men noch beginsels, noch regels, noch gelijkvormigheid vind; waarin eindelijk alles schijnt voorgeschreven te zijn door eenen willekeurigen geest. Waarlijk, zegt hij elders [*Racine vengé*, II, v. 46]; het bestudeeren der fransche spraakkunst geeft een weinig de neiging in; om onze taal te misagten.

(36) Zie hier vooren, blads. 10.

zija aan vastgestelde regels onderworpen, en zij hebben in onze taal en in die aan onze gelijkende, wortels welke op hun zelven de denkbeelden vervatten, die zij in de afleiding als toevallige deelen uitdrukken. Ik bekenne dat deze regelmatigheid niet algemeen is. Men weet dat de volmaaktheid niet behoort tot de bekende talen; maar soo als zij is, zij bezorgt ons op de fransche taal een onberekenbaar voordeel. In de daad, om dat wij zeer dikwils en in alle geval, het zelve denkbeeld aan den zelve uitgang der woorden heften, volgt daar uit dat de kennis van eenen eenigen wortel gevoegd aan dien der uitgangen, en hunner gebruikelijke beschikking, moet den sentel geven van een oneindig getal woorden (37), en een groot gemak aan den wijsgeer offeren, welken in zijne eenzame bespiegelingen opgehouden zou worden door de moeijelijkheid van eene uitdrukking te vinden, die bekwaam zij om zijn nieuw denkbeeld opteleven.

Om de palen die ik mij gesteld heb, niet te overschreden, zal ik mij te vreden houden hier een gevolg der bijzonderste uitgangen, aan onze taal eigen, bij te voegen, met de beteekenisse welke zij hebben in de redevoeringen. Het weinige dat ik zeggen zal, moet genoegzaam zijn om van het plan, de middels en de voordeelen van ons stelsel een denkbeeld te geven. Die begeert grondige kennissen op dit voorwerp te bekomen, zouden kunnen de werken van den vernuftigen taalkenner *Ten Kate*, en de vooraangehaalde Redevoering van den vermaarden hoogleeraar *Siegenbeek* te rade gaan.

Onder de uitgangen onzer zelfstandige naamwoorden, 1° er (voortijds *e* en somtijds *der*), *adr*, *ier* (voortijds *and* of *end*), beteekenen eenen werker, iemand die doet, door de wortel-lettergreep uitgedrukt; voorbeelden: loop-*er*, bod-*e*, speel-*der*, wandel-*aar*, hoven-*ier*, Heil-*and*, enz. Deze uitgangen zijn onveranderlijk van het mannelijk geslacht. Wij hebben met de zelve beteekenisse de vrouwelijke uitgangen: *esse* (of *es*), *inne* (of *in*), gevoegd aan eene der mannelijke uitgangen; voorbeelden: zondaar-*esse*, herder-*inne*; 2° de mannelijke uitgangen *aard* (*aart*, *ert* of *erd*) beduiden den aard of gewoonte der zake, uitgedrukt door de wortel-lettergreep; voorbeelden: dronk-*aard* of dronk-*erd*; 3° *ling*, mannelijk, beteekent de grondige hoedanigheid of den oorsprong van een voorwerp, en word gebruikt sprekende van personen, meer zelden van

(37) Ik geloof dat men in weinig tijds de nederlandsche taal zou kunnen leeren, met behulp eener spraakkunst welke zou bevatten alle de wortels der woorden, en de bestendige beteekenis der meest in gebruik zijnde bijhoorige lettergreepen, en dit alles bewezen door een groot getal voorbeelden. Het zou eenen dienst bewijzen zijn aan de bewooners der waalsche provincien, welke begeeren zig met onze taal gemeen te maken. Ik heb voortijds dit gedagt beproefd op de werkwoorden (*verbes*), en ben overtuigt dat hij middel van 45 of 50' vodrzetsels (*prepositifs*) en van on-trent 800 enkele werkwoorden, wij boven de 8000 werkwoorden hebben; waar uit volgt, dat de leerwijs van welke ik spreek, aan alle de deelen der rede toegepast zijde, aan de leerlingen de negen tiende deelen van den tijd zou sparen, welken zij gemeenlijk besteden in het leeren onzer taal. Het is een dadelijk bewijs ten voordeele der overtreffelijkheid van ons vorming-stelsel. Men heeft te Brussel, in 1818, een boek gedrukt, hebbende voor titel: *Racines de la langue hollandaise* (Wortels der hollandsche taal); het is een enkel gevolg van wortels, zonder enige toepassing, en dit boek kan dus geene andere nuttigheid hebben dan die van een woordenboek.

dingen : zoo als vond-*ling* of vond-*ling*, leer-*ling*; 4° *el*, *em* of *m* van 't mannelijk geslacht beteekenen een middel of werktuig ter beweging; als vleg-*el*, zet-*el*, ade-*m*, stor-*m*; 5° *inge* of *ing*, *nisse* of *nis*, beteekenen de werking of beweging zelf van het werkwoord : begraving of begraven. Wij gebruiken in den zelven zin al de onbepaalde wijsen der werkwoorden, welke alsdan tot het onzijdig geslacht behooren. Zoo zeggen wij : *het begraven*. Zie daar, om een eenig denkbeeld te verbeelden vijf onderscheidde klanken, waar door de verscheidenheid onzer welluidendheid zeer veel moet vermeerderen. Voegt daar bij dat de onbepaalde vrijheid van het gesprek te verlevendigen met van de werkwoorden naamwoorden te maken, zeer voordéellig is. *Het willen*, *het begraven*, zijn min beschouwende uitdrùkkingen als : *den wil*; *de begraving*; al wat strekt om het gedágt te verlevendigen (38), geeft altijd meer beweging aan den schrijftant (39); 6° *sel*, onzijdig en *sem* van 't mannelijk geslacht, drukken het voorwerp of het úitwerksel der beweging uit : als dek-*sel*, bereid-*sel*, bloei-*sem*; 7° *te*, *de* (óf *d*, *wé* of *wé*, *ve*, *f*), *heid*, *ije* of *erij* enz., gevoegd aan zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden, vormen de denkbeeldige namen, ik wil zeggen, die zaken aanwijzen, welke bestaan afhankelijk is van een voorwerp waar in zij bestaan : als groot-*te*, groot-*heid*, schad-*wé*, abd-*ije*, wever-*ij*; 8° *dom*, een zelfstandig mannelijk naamwoord vormende; wijst eene enkele wijze van zijn, of eeben staat, of mogelijkheid van handelen aan : als rijk-*dom*. Een onzijdig naamwoord uitmakende, toont het eene bediening of eene weerdigheid, dikwils zelfs eene gemeenschap van betrekkingen met verscheide personen; zoo als het paus-*dom*, het herder-*dom*; 9° *schap*, gevoegd aan een bevoegelijk naamwoord, is vrouwelijk; en toont eene manier van zijn, eene genegenheid aan : als gram-*schap*; gevoegd aan een naamwoord, verbeeld het dikwils eene vereéniging of gezelschap van personen, gemeene rechten of belangen hebbende, en alsdan is het van het vrouwelijk geslacht : als de burger-*schap*. Dikwils verbeeld het eene weerdigheid of een voordeel, en alsdan is het onzijdig : zoo als het burger-*schap*; 10° *je* (*je*, *ken*, *skén*), aan een naamwoord gevoegd, vormen de verkleinende en vleiende woorden onzer taal. *Tjes* en *kens* vormen de bijwoorden van de zelve soort. Laten wij in het voorbijgaan aanmerken dat de fransche taal bijna geheel de verkleinwoorden ontbreekt, welke, ondanks het geen P. Bou-

(38) Madame de Staël, *de l'Allemagne*, deuxième partie, ch. 9. — « Het fransch, zegt Marmonel, heeft zig eenige duistere zelfstandige naamwoorden (*noms*) gemaakt van de onbepaalde wijs (*infinitif*) van hunne werkwoorden : als *penser*, *parler*, *sourire*, *souvenir*, en deze twee leste zijn gebleven in den rang der duistere zelfstandige naamwoorden, *un long souvenir*, *un doux sourire*; maar de edele taal heeft er weinig van dat gval behouden. *Un doux parler*, word niet meer gebruikt als in de gemeensame en natuurlijke samenhandelingen; en hoe noodzakelijk *penser* moege zijn, bijzonderlijk voor de dichtkunst, het word er maar in het meervoudig gebruikt. Men zal zeggen *de tristes penseurs*, maar niet *un penseur profond*. »

(Principes de littérature, art. STYLE.)

(59) Wij hebben nog *DE* of *D*, *TE* of *T*, en *Z* gevoegd aan den wortel van een werkwoord, en *GE* geplaatst aan 't begin van dezen wortel, om de werking van 't werkwoord aan te toonen. Voorbeelden : de lief-*de*, de gif-*te*, de graf-*te*, het ge-*roep*.

hours (40) daar van zegt, veel bevalligheid hebben, aan de taal zekere geestigheid geven, het gehoor door eene aangename verandering van klanken betoveren, en de uitdrukking der denkbeelden vergemakkelijken.

Ziet hier nu den zin der bijzonderste uitgangen onzer bijvoegelijke woorden (*adjectifs*). 1° *Isch* (*ische, sche, sch, se, of s*) en *ig*; beteekenen eene manier van zijn of eene genegeheid tot het voorwerp ingetrakt door de wortel-lettergreep, groot-*sch*, hoof-*dig*. 2° *Agtig en haftig* komen van den zelve wortel voort, en doen zoo veel als deze woorden: *ayant quelque chose de*. Nogtans het gebruik onderscheidt die, door dat het eerste eene mindere deelneming aan het voorwerp, door het zakelijkes deel aangewezen, te kennen geeft, dan het tweede: sterk-*agtig*, deugd-*haftig*. 3° *Zaam*, gevoegd aan een naamwoord, wijst eene gelijkenis aan met het voorwerp, of eene genegeheid tot dat voorwerp dat het uitdrukt, als: deugd-*zaam*; gevoegd aan den wortel van een werkwoord, beteekent het eene geschiktheid of vermogen tot werkzaamheid: leer-*zaam*. 4° *Lijk* (of *lik*) gevoegd aan een naamwoord, toont eene gelijkenisse aan met het voorwerp dat het uitdrukt: god-*lijk* of godde-*lijk*; bijgevoegd aan den wortel van een werkwoord, drukt het er de daad van uit, behage-*lijk*; of de mogelijkheid, sterfe-*lijk*. 5° *Baar*, gevoegd aan een naamwoord, heeft eenen werkenden zin, zoo veel beteekenende als dragende, voortbrengende: dus vrugt-*baar*; gevoegd aan den wortel van een werkwoord, heeft het eenen lijdenden zin, en beteekent zoo veel als *dat kan zijn*: zoo als eet-*baar*. 6° *En* gevoegd aan een naamwoord, toont de stoffe of de wezenheid van een voorwerp aan: als aard-*en*, goud-*en*. 7° *Derhande, derleije*, gevoegd aan een telwoord, geven de verdeelde hoeveelheid te kennen: aldus tweeder-*hande*, tweeder-*leije*, enz. 8° *Loos* beteekent de afwezenheid, het gebrek of de berooving van het voorwerp, door den naam, aan welken men het bijvoege uitgedrukt: hulpe-*loos*, vrugt-*loos*.

§ II. Van de samenstelling.

De samenstelling in het algemeen is het vermogen van verscheide enkele woorden samen te voegen, welker gedeeltelijke denkbeelden samenloopen tot een algemeen denkbeeld. Zij verschilt van de afleiding, om dat in deze toegevende woorden zig uitdrukken door buigingen welke het grondwoord eindigen, terwijl in de samenstelling zij zig het meerder deel door namen of voorstellingen, aan het enkel woord voorgeplaatst, uitdrukken.

Om in deze stoffe meer orden te stellen, zal ik de samengestelde volgens hunne grondwortels onderscheiden; ik zal eigenlijk *samengestelde* noemen, die, welke zig door middel van een voorzetsel vormen, en zal

---

(40) « Ronsard, zegt hij, la Noue, opsteller van den *Dictionnaire des Rimes*, en joutfr. de Gournai hebben in hunnen tijd niets veronagtsaamd om die woorden in onze taal te brengen. Ronsard heeft er zijne versen mede doorzaaid; la Noue heeft er zijnen *Dictionnaire* mede vervuld; joutfr. De Gournai heeft er eene verzameling van gemaakt in hare bezigten, en verklaart er zig openbaarlijk de beschermster van; onze taal heeft nogtans die verkleinwoorden niet aangenomen; of zoo zij deze ten dien tijde aangenomen heeft, zij ontmaakte zig daar seffens van. » (*Remarques et doutes sur la langue française*, t. 4, p. 199.)

vervolgens den naam van *woordkoppeling* geven, aan die welke zig door de samenvoeging van al ander deel der rede vormen.

§ III. Van de samengestelde woorden.

Onder de voorzetsels, welke dienen om samengestelde woorden te vormen, de eene zijn onafscheidelijk, ik wil zeggen, dat zij niet meer op haar zelve worden gebruikt; de andere zijn afscheidelijk, en behouden in de samenstelling den zin welken zij op haar zelve hebben. Het getal van deze is zeer aanmerkelijk; ik heb er tot zes-en-dertig geteld (41), welke de enkele woorden onderscheidende in zoo veelerhande wijsen, dienen om haar weder op te brengen met de verscheide aenvoegingen onder welke men haar beschouwt. Het getal der onafscheidelijke voorzetsels is zoo groot niet; maar hunne beteekenis is niet min standvastig als die der eerste, en ider brengt eene nieuwe bepaling aan den zin van het enkel woord: 1° *Be* (soms tijds *b*) heeft eenen verhoogenden zin, en beduidt zoo veel als *ten volle, van alle zijden, rondom*: aldus *be-denken* is veel denken. 2° *Ge* (soms tijds *g*) heeft den zelve zin, maar met minder kracht als het voorgaande; als: de *ge-lieven*. 3° *Ver* heeft verscheide beteekenissen, het is vergrootende in *ver-drukken, ver-bidden*; en misagtende in *ver-agten, ver-bouwen, ver-spelen, ver-doen*; alhoewel het mogelijk waar is te zeggen dat het in al deze beteekenissen den zin van het woord *verre* houdt. 4° *Ont* heeft eenen beroovenden zin, gelijkstaande aan onzen *weg* of *uit*: aldus *ont-leeren, ont-hoofden*. 5° *Ant* heeft den zin van het voorzetsel *tegen*: aldus *ant-woord, tegen-woord*. 6° *Mis* beteekent kwalijk: als *mis-doen*, en het is niet altijd onafscheidelijk. 7° *Er* merkt erhaling in *er-leven, er-halen, er-kennen*. 8° *On* heeft veel betrekking met *ont*, en beteekent bijna het zelve in *on-dank* en *zig ont-danken*; nogtans deze voorzetsels verschillen in zoo veel, dat *ont* het ontbreken van een voorwerp waar af men genoten heeft, aenwijst, terwijl *on* eene noodzakelijkheid of een welkdanig gemis aentoont. 9° *Wan* is een oud zelfstandig ongebruikelijk woord, het welk gebrek, afwezenheid of noodzakelijkheid beteekende: het heeft deze beteekenis behouden in de samenstelling, als in *wan-hopen*.

Ziet daar het meest volledig stelsel van vorming, het geen men in eenige europeasche tale vinden kan. Ik betwiste aan de fransche taal deze soort van woorden niet, alhoewel hun getal ongelijk minder is dan in de onze; maar zij kan daar uit geen het minste voordeel tot de volmaaktheid van haar spraakkunstig stelsel trekken. Alle hare uitgangen zijn samengeraapt, en bij geval toegepast (42). Zelfs hare voortzetsels hebben dikwils wille-

(41) Deze zijn: *agter, agteraan, agteraf, agterom, agterover, aan, af, bij, binnen, te binnen, binnen om, boven, te boven, boven op, buiten, buiten uit, door, in, mede, mis, na, om, onder, van onderen, op, over, toe, voor, voor op, voor over, voort, voor uit, weder, wederom, uit, weg.*

(42) « Men kan de fransche taal verwijten, zegt Voltaire, van een te groot getal enkele woorden te hebben, aan welke het samengesteld woord ontbreekt; en samengestelde woorden, die geen enkel oorspronkelijk woord hebben. Wij hebben *archi-traves*, en geene *traves*; eenen mensch is *implacable* en is niet *placable*; er zijn menschen *trés-aimables*, en nogtans is *inaimable* tot nu toe niet gezeijd geweest. » (*Encyclopédie, article FRANÇAIS.*)

keurige beteekenissen ; geen rigtsnoer geleyd dien genen die zig in den onuitkomelijken doolweg van hare vormingen verdwaalt. Men denke hier aan : de nederlandsche taal bied nimmer eenige moeilijkheid aan , wanneer het er op aan komt , een egte woord te vinden om een nieuw denkbeeld te verbeelden. Zij heeft hare vormings-regels , de weerde van elke toegevoegde lettergreep is gekend , en de toepassing doet zig altijd met nauwkeurigheid , voor zoo veel men de vastgestelde regels volgt. Eene diergelijke taal is ten hoogsten wijgeerig. In tegendeel de fransche taal , arm in het midden van haren schijnbaren overvloed , offert aan die haar raadpleegt , niet als eene droeve onzekerheid en pijnlijke twijffelingen. Zoo hij een nieuw woord waagt , om een nieuw denkbeeld dat hij alleen gevonden heeft , te schilderen , het is met wantrouwen , om dat hij weet dat het woord enkelijk de waarde zal hebben die het gebruik of de grilligheid daar aan zullen hegten. Hierom zegt *Voltaire* , dien men in dit punt van onwetendheid niet zal beschuldigen , dat de fransche taal eene arme hooeverdige is , welke vrees dat men haar eene aalmoes geve.

Om ons een egt denkbeeld te vormen van het verschil der beide stelsels van vorming , laten wij bij toeval een enkel werkwoord nemen , bij voorbeeld : *zien* , en er bij voegen de verscheide wijzen op welke 't vernuft het zelve beschouwt. Het zal ons des te nuttiger zijn dit werkwoord gekozen te hebben , dewijl *La Harpe* dit heeft genomen voor een woord van vergelijking tusschen de latijnsche en de fransche talen. Wanneer wij de verscheide manieren van zien willen uitdrukken , zegt hij (43) , wij moeten onzen toevlugt nemen tot bijwoordige spraakwijzen , *en haut* , *en bas* , enz. ; daar in tegendeel het nederlandsch woord *zien* , bepaald door een voorzetsel , aan zig alleen al de mogelijke veranderingen geeft : regarder de loin , *veruitzien* ; regarder dedans , *inzien* ; regarder à travers , *doorzien* ; regarder au fond , *binneninzien* ; regarder derrière soi , *omzien* ; regarder en haut , *opzien* ; regarder en bas , *neerzien* ; regarder autour de soi , *rondom zien*.

« Men ziet , vervolgt hij , dat de eene taal onmiddelijk aen den geest afschildert , wat het fransch hem alleen bij opvolging leert ; het is het tegen-overgestelde der gauwheid en der langzaamheid ; en hoe weinig men denke aan den eigendom onzer inbeeldingskracht , men zal bemerken dat men haar nimmer te gauw kan spreken , en dat eene der grootste voorrechten eener taal is , eene beeltenis aan een woord te konnen hegten. »

§ IV. Van de woordkoppeling.

De woordkoppeling heeft in de nederlandsche taal geene andere palen als die men haar wel wilt opleggen. Het is de schoonste bewijsrede van haren rijkdom en overvloed. Ik ben overtuigd dat de grieksche taal niet zoo verre als zij de vrijheid had van verscheide gedeeltelijke denkbeelden in elkander te smelten , want er is geen algemeen denkbeeld , dat uit eene mogelijke samenvoeging van onderscheidene deelen der rede kan vloeijen ,

---

(43) Ik heb de eigene uitdrukkingen van *La Harpe* behouden. *Cours de Litt.* , chap. 3. p. 88. met de eenige verandering van het latijnsch woord door het nederlandsch te verplaatsen , zoo nogtans dat ik de redeneering van den schrijver in zijn geheel gelaten heb.

welk bij ons geen woord vind om het te verbeelden. 'T is aldus dat wij in een woord te samen binden, 1° twee of meer zelfstandige naamwoorden : *taal-deugd, erf-stad-houders-ampt*; 2° een zelfstandig met een bijvoegelijk naamwoord : *ijs-koud*; 3° twee bijvoegelijke naamwoorden : *hoog-geleerd*; 4° een telwoord met een bijvoegelijk naamwoord : *drie-jarig*; 5° een voornaamwoord, met een zelfstandig of met een bijvoegelijk naamwoord : *zelf-liefde, eigen-liefde, eigen-zinnig*; 6° een werkwoord met een zelfstandig of met een bijvoegelijk naamwoord : *schryf-tafel, beminners-waardig*; 7° twee bijwoorden : *daar-na*; 8° een bijwoord met een zelfstandig of met een bijvoegelijk naamwoord : *wel-vaard, eens-gezind*; 9° een onafscheidlijk voorzetsel met een zelfstandig of bijvoegelijk naamwoord : *on-dank, on-geleerd*; eindinge een aantal woorden, welker samenvoeging te lang zou zijn om aantehalen. Den onveranderlijken grondregel waar aan zij alle onderhevig zijn, is van de grootste eenvoudigheid. Hij bestaat hier in, dat men het geslagtwoord plaatst voor het gene waar door het bepaald word.

Er blijft ons thans nog over te zien welke de voordeelen zijn door dat slag van woorden aan onze tale bijgezet. Men zou kunnen gelooven, en eenigen Franschman, zijne taal toegenegen, zal het mogelijk zeggen, dat, mits hem nimmer eene eigene bewoording ontbreekt om zijne denkbeelden uit te drukken, het genoegzaam onverschillig is, of hij zig door een enkel woord uitdrukke, dan of hij verplicht zij, zig van eene omschrijving te bedienen. Aldus denken, ware zig valsche denkbeelden vormen wegens de volmaaktheid der talen, en haar doel miskennen. Dit is u, wel is waar, onverschillig, maar zoo gaat het niet met de welsprekendheid en dichtkunde. Doet eene aangename verscheidenheid van klanken geen het minste uitwerksel-op den geest eener vergadering? Zijn sterkte, kracht en zinnigheid onnuttig tot het overteden en overtuigen? Is het voor den goeden uitval des redenaars onverschillig zijne wapenen te wisselen en zijne aanvallen te verdobbelen? Gevoelt hij nimmer de noodzakelijkheid die sterke gedagten te moeten bezigen, die reusagtige wendingen, welkers gewigt, om zoo te zeggen, zijne tegenstrevers verpiettert en in het binneste des herte dat gemor versmagt, welk zig daar in verhieft? Den dichter van zijnen kant in den heiligen drift die hem bezielt, kan hij nalaten die welklinkende, die zinnijke woorden te zoeken, welke met zoo grove trekken schilderen, en welker rolling, gelijk aan die van eenen vloed, alles omvat, alles medevoert wat bij op zijnen togt ontmoet? Hoe zult gij groote uitwerksels bekomen? Hoe zult gij dien vurigen drift, die edele verrukking aanvoeten, die den zegepraal der welsprekendheid is, zoo alle uwe gedagten ontzenuwd zijn door die altijd durende berhaling van eentoonige woordleden, van voornaamwoorden, van voorzetsels, welke men in elken regel van uwe beste fransche dichters en redenaars ontmoet? Zie daar nogtans de gebreken waar af onze samenvoeginge ons bevrijd. Zij is voor onze taal eene onuitputtelijke bron van welluidendheid, niet alleen van die welluidendheid die gij meent te bezitten, maar van die welke, volgens de getuigenis van *La Harpe*, de godagten, wanneer zij zwak zijn, versterkt en onderhoud, welke door haar zelve onverschillige verhalen vergeestigt, welke nog het gebour vermaakt, wanneer het hert en den geest rusten. De samenvoeging geeft nog aan onze gedagten zinnigheid en nauwkeurigheid. Alle uwe kunstwoorden zijn uit het grieksch ontleend. Wat beteekenen voor een kind dat zijne

studien begint, en welken zin zal het heeten aan de woorden *géographie*, *astronomie*, *arithmétique* (om er geene moeilijkeren aan te halen)? Het zal slechts na eenigen tijd zijn, dat het zig een waar denkbeeld zal kunnen vormen van deze vervaarlijke schrikwoorden; terwijl de nederlandsche woorden van deze zelve wetenschappen, *aardbeschrijving*, *sterrekunde*, *rekenkunst*, enz., enz., oprechte beschrijvingen zijn. Ten anderen is er geen voordeel in aldus den toegang der wetenschappen te vergemakkelijken, en de moeilijkheden te vereffenen welke het naderen des heilighdoms beletten? Het gaat met de talen, zegt Condillac (44), even als met de teekens der landmeetkunde; zij geven nieuwe vooruitzichten en breiden den geest uit na evenredigheid harer volmaaktheid.

O gijlieden die dit hoofdstuk leest, gijlieden die stof op den naam van Belgen, gij zult niet altijd ongevoelig zijn voor de verleidende tooverklanken eener taal, zoo rijk, zoo volmaakt, zoo eenvoudig in al de deelen van haar stelsel! Gijlieden zult niet weigeren eenige verlatene oogenblikken te offeren, om hare grondbeginselen te doorgronden! Gijlieden hebt met erkentenis gelezen het besluit van den 15 september 1819, welker schikkingen strekken om onder ons uittebreiden het gebruik onzer moedertale, welker zachte klanken onze herten zoo menigmaal ontvlamd hebben. Is het waar dat den invloed der talen op het nationaal karakter aanspraak heeft, het is alleen met de onze te bewaren dat wij deze openhertigheid, deze opregtheid zullen bewaren, welke altijd de Vlamingen heeft doen onderscheiden.

DERDE HOOFDSTUK.

Onze taal wat dor, en sonder omkeering van woorden, kan sy de andere volken onder het jok brengen!

VOLTAIRE, *Épître à Horace*.

IN de twee voorgaende hoofdstukken over de Nederlandsche Taal, heb ik mij vergenoegd te bewijzen, dat hare grondbeginselen voor de wel-luidendheid menigvuldiger zijn dan die der fransche taal, en hare vormingen op de strikteste overeenkomst gevestigd. Deze twee hoedanigheden hebben invloed op geheel het taalkundig stelsel, en de voortreffelijkheid onzer taal zoude bewezen zyn, wanneer ik zelfs niets ten haren voordeele bij te voegen had. Nogtans om eene geheele overtuiging te bewerken, en om ten striksten het grondstelsel dat ik in mijn eerste hoofdstuk heb voorgedragen, te volgen, zal ik afzonderlijk van die deelen der rede handelen, welke eenen gekenmerkten invloed hebben op de volmaaktheid der talen, en doen opmerken in welke opzichten onze grondbeginselen den voorrang op die der fransche tale hebben. Zoo ik op mijnen weg eenige onvoordeelige hoedanigheid ontmoete, ik zal die getrouwelijk aanhalen, omdat, daar ik op mij genomen heb mijne taal uit eene oprechte overtuiging van hare voortreffelijkheid te verdedigen, geen het minste belang heb den toon van eenen verwaanden grootspreker aantenemen: ik vermeene tot alnu dit verwijt te hebben ontweken. Den lezer heeft gezien dat ik

---

(44) *Essai sur l'origine des connaissances humaines*, 2me partie, chap. 15, No 147.

niet een grondbeginsel daarstelle, dat ik niet een gebrek der fransche taal aanwijze, het welk niet erkend en aangewezen is door eenen vermaarden schrijver van die natie. Ik zal tot den einde toe den zelfen weg volgen, overtuigd dat die welke mij van knibbelarij zouden willen beschuldigen, verplicht zullen zijn er de nuttigheid van te erkennen.

Ik heb in de twee voorgaande hoofdstukken wijdoopig genoeg gesproken van den A, B, C, van de spelkunst, van de uitspraak, van de vorming of woordgronding; om die reden gae ik tot de lidwoorden over.

§ I. Van de lidwoorden.

Eene taal is volmaakter, zegt Dumarsais (45), wanneer zij meer midelen bezit om de onderscheidene gezigtpunten, onder welke onzen geest het zelve voorwerp kan beschouwen, te uitten. Volgens dit stelsel schijnt het dat eene taal welke eene soort van woorden meer heeft dan eene andere, eenen middel te meer heeft om eenig naauwer oogmerk van den geest uittedrukken; gevolgenlijk dat de talen, welke lidwoorden bezitten, zig met meer juistheid moeten uitdrukken, dan die welke dezelve ontberen (46). Het is een voordeel, gemeen aan alle hedendaagsche talen; maar waar af alle zig niet hebben weten gelijkelijk te bedienen. De eene, zoo als de nederlandsche taal, gebruiken die als eene middel om zig met meer naauwkeurigheid uittedrukken, dezelve altijd daar latende wanneer zij niet eenig nieuw oogmerk van den geest schilderen; de andere, zoo als de fransche taal, hebben zig slavelijk verbonden dit lidwoord, zonder onderscheid, voor alle naamwoorden te plaatsen. Zoodanig dat zij in een gebrek hebben herschepen, het geen hun het meeste voordeel had kunnen doen. Wanneer het lidwoord niet strekt, zegt Dumarsais, om de uitdrukking klaarder en naauwkeuriger te maken, zou men moeten bemagtigd zijn het zelve agtertelaten. Ik zou liever zeggen, vervolgt hij, zoo als onze vaders zegden: *Paupreté n'est pas vice*, armoede is geen misdaad (47), als te zeggen: *La pauvreté n'est pas un vice*. Daar is meer levendigheid en zinrijkheid in de oude bewoording; maar deze levendigheid en zinrijkheid is niet prijsbaar, dan wanneer het agterlaten van het lidwoord niets aan de naauwkeurigheid van het denkbeeld doet verliezen, en geene oorzaak tot twijffelagtigheid aan den zin geeft.

Dit zijn de ware grondregels der algemeene spraakkunst wegens deze stoffe; overigens ik blijve er borge voor dat het bij ons aangenomen is, alomme het lidwoord na te laten, waar het niet dient om den zin van het naamwoord te bepalen, zoo dat, zonder aan de zinrijkheid des denkbeelds schadelijk te zijn, wij de swarigheid voorkomen van eene te veelvuldige overbodige berbalig. Zoodanig dat wij het niet alleenlijk nalaten in alle gelegenheden waar het de Franschen nalaten; maar nog 1° daar, waar zij hun van hun deelend lidwoord (*article partitif*) bedienen;

(45) *Principes de Grammaire*, t. 1, waar hij spreekt van den ARTICLE of lidwoord.

(46) Dumarsais geeft er een voorbeeld van in deeze vier spreekwijzen: *ils de roi*, *ils d'un roi*, *ils du roi*, en *le fils du roi*, die voor den zin alle verschillen, en voor welke de latijnsche taal alleenlijk heeft *filius regis*.

(47) Gelijk men in het nederlandsch zegt: *armoede is geen schande*.

voorbeelden : *vleesch* (de la viande), *brood* (du pain), *waar is er water?* (où y a-t-il de l'eau?) 2° In de spreekwoordige of verbeeldende spreekwys; voorbeeld : *armoede is geen schande* (la pauvreté n'est pas un vice). 3° En algemeenlijk idere reis wanneer het naamwoord in eenen onbepaalden zin gebruikt word; voorbeeld : *Geduld en hoop, tijd en geluk, maken alles mogelyk* (la patience et l'espoir, le tems et la fortune, réalisent tout).

Deze verscheide gevallen, waar in men het lidwoord agterlaat, komen zeer dikwils voor, en zijn genoegzaam om een merkzaam onderscheid in de bouwkunde der beide talen daar te stellen; voegt daar bij dat de samenstelling en vooral de woordkoppeling gedeeltelijke denkbeelden samen bindende, welke zig in het fransch, door middel van het lidwoord en het voorzetsel, afzonderlijk uitdrukken, het gebruik nog verminderen van dit woordledeken. Van haren kant, onze naambuigingen, zoo van naamwoorden als voornaamwoorden; de vorming onzer trappen van vergelijking, de grondregels onzer woordenverplaatsing en de nauwkeurigheid van ons getalstelsel, loopen tot het zelve doelwit samen, en geven gevolgelyk aan den stijl meer sterkte en wakkerheid.

Dit voordeel is het eenigste niet dat wy aan het matig gebruik der lidwoorden verschuldigd zyn; er blijven nog andere over, welke men mag aanmerken als het wezenlijkste, de vrijheid der woordverplaatsingen. Wel is waar dat deze vrijheid min uitgebreid is bij ons dan bij d'oude Grieken, waar zij de bron is van een oneindig getal aangename en welluidende wendingen; maar welkdanig zij ook zij, laat zy niet van buitengewoon voordeelig te zijn. Zij geeft den dichter en den redenaar de vrijheid in voorraad te berekenen de uitwerksels die bij wilt voortbrengen, door middel van eene gekunststelde en wel verknogte woordenschikking; terwijl de overeenkomstige talen zoo als de fransche, op eenen gelijken en tragen tred voortgaande (48), aan de ziel geen eenen schok geven, en ten hoogsten nuttig zijn tot het verklaren van enig diepsinnig of wijsgeerig grondstelsel.

Ik weet dat een klein getal schryvers, aan welks hoofd ik madame De Staël (49) zal plaatsen, beweerd hebben dat de woordenverplaatsingen weinig tot de hedendaagsche talen behooren, en welke de fransche taal eene verdienste over hare overeenkomstige woordenplaatsing hebben bygezet; maar dit gevoelen schijnt mij onbewijzelyk, en wie maar het minste gedagt van letterkunde besit, zoo hij door vooroordeel niet verblind is, moet met mij stemmen. De woordenplaatsing eener overeenkomstige taal is onveranderlyk, daar die eener woordenverplaetsende taal kan overeenkomstig worden wanneer de stoffe het eischt; en zij offert bovendien de

(48) « De verpligte vorming van onze spreekwijzen, zegt den kardinaal Maury, hindert zonder ophouden de schikking, de zoetluidende en levendige omkeeringen van de schikking der woorden; wij zijn gedwongen het samenstelsel onzer uitdrukkingen met seer korte, dunne en gekruiste draden te binden; wij vinden ons onderworpen aan eene gepraemde en kwijnende handelwys, waar den noemer (*nominatif*) bijna altijd aan het werkwoord raakt, die het woord, dat onmiddelyk van het werkwoord afhangt, voorgaat, en wij beklagen ons wel te recht, dat wij geduriglyk verlegen zijn door de herhaling, of door de dubbelsinnigheid van onze voornaamwoorden, van onze voorzetsels, enz. »
(*Essai sur l'éloquence*, N° 46.)

(49) *De l'Allemagne*, 2e partie, ch. 9.

middels om aan de spreekwijze eene schikking te geven; altijd gelijkvormig aan de wetten der welluidendheid, met welke het natuurlijk orden der woorden niet altijd in overeenkomst is (50). Eene woordenverplaatsende taal heeft dan een voordeel of verdienste dat de andere niet bezit; en zoo men den abbé Du Bos, Voltaire, La Harpe en den ridder De Jaucourt, welke de samenstelling hunner taal zeer beoeffend hadden, mag geloven, de fransche spreekwijzen zouden nog meer de woordenschikking noodig hebben om welluidende te worden, dan de latijnsche die noodig had.

« De helft der woorden van onze taal, zegt dezen laatsten (51), eindigen « door klinkers, en van deze klinkers is de stomme *e* de eenige die krag- « teloos word tegen den klinker die het volgende woord kan beginnen.

« Men spreekt dan zonder moeite uit *fille aimable*; maar de andere « klinkers, die hunne kracht niet verliezen tegen de klinkers die het vol- « gend woord beginnen, brengen in de uitspraak onaangename klanken « voort. Deze aanstootingen verbreken hare aanboudendheid en verijdelen « hare welluidendheid. De volgende uitdrukkingen veroorzaaken dit slegt « uitwerksel: *l'amitié abandonnée, la fierté opulente, l'ennemi « idolatre, etc.*

« Wij gevoelen zoo wel de samenstooting dan den klank dezer klink- « kers, welke in de uitspraak tegen elkander botsen, dat wij dikwils « vrugtelooze pogingen doen om haar in onrijm te vermijden, en dat « de regels onzer dichtkunst haar verbieden. Den latijnschen schrijver « vermijd integendeel ligtelijk deze samenschokking, door middel van « zijne woordenverplaatsing; daar den franschen schrijver zelden eenen « anderen hulpmiddel vind dan het woord, 't welk de welluidendheid zijner « schrijfwijz bederft, agter te laten. Hij is dikwils verplicht de wellui- « dendheid te slagtofferen: niets is moeilijker dan aan den zin en aan « de welluidendheid hare wezenlijke rechten te bewaren, wanneer men « in het fransch schrijft. Zoo groote tegenstellingen vind men in hunne « belangen, wanneer men in deze taal opstelt.»

« Men ziet door het geen ik van het lidwoord gezegd heb, dat alles « van de talen vast is, en dat veeltijds uit de minst bediedende oorzaken « in schijn, de grootste schoonheden spruiten. De kunst der spraak ver- « schilt zoo weinig van de kunst van denken, en mensch te zijn, dat niets « van al wat de eerste aangaat, zonder belang kan zijn. Dit gedagt verheft « in de oogen des wijsgeers de spraakkundige vraagstukken, welke eenige « oppervlakkige vernuften onder de bezigheden der kiudsheid, der werk- « loosheid of der knibbelarij, zouden willen verbannen. Hij weet dat vele « dezer vraagstukken wezenlijk redekundige, ja zelfs overnatuurlijke vraag-

(50) Wat verbazende verscheidenheid van uitwerksels en van woordkop- peling, zegt La Harpe, spruiten uit de vrije schikking der woorden, geplaatst op zoodanige wijs, om alle de deelen der zingreep te doen gelden. omze aftesnijden, opteschorsen, tegentestellen, te verzamelen, altijd het gehoor en de inbeelding vasttehegten, zonder dat deze kunstige samenstelling de minste bewolking in den geest overlaat!

Het gheengt mij, ergens eene latijnsche zingreep gelezen te hebben, welkers woorden, volgens de bemerking van Voltaire, op 150 verscheide wijzen konden geschikt worden, zonder dat er den zin de minste verandering door leed. Wat keus voor den dichter en den redenaar!

(51) *Encycloëdie*, article LANGUE FRANÇAISE.

stukken zijn, en het voorbeeld van de grootste mannen der oudheid, Scævola, Brutus, Manilius en Nigidius Figulus, die het zig niet onwaardig gaagt hebben zig met de spraakkunst bezig te houden, verzekert hem tegen dat bespotting die sommige weinig voorbedagten zouden willen werpen op zijne duistere maar nuttige werken.

Die zelve beweesgraden wakker mij aan om niets te versuimen van het gene op mijn voorwerp eenige straal van licht kan doen wederochieten. Heb ik ongelijk te hopen dat mijne aanmerkingen in het hert mijner lezers de overtuiging zullen overbrengen waar af het mijne doordrongen is? Ik vervolge met de naamvuingingen; welke eene innerlijke overeenkomst hebben met de grondregels van het lidwoord; zij gelden in de hedendaagsche talen slechts zeer weinig, nochtans ik mag hier, gelijk overal, de overwinning aan de nederlandsche taal verzekeren. De manlijken en onzijdige naamwoorden hebben drie naamvallen; wesenlijk onderscheiden door hante uitgangen (52). Ik zeg zoo veel van alle onze voornaamwoorden (53), zoo men alleen de persoonlijkke voornaamwoorden uitsendert, welke maar twee naamvallen hebben, en het vrouwelijke van het byvoeglyk naamwoord, welke zig niet laat buigen. De Franschen, welk is waar, hebben voor sommige hunner voornaamwoorden de zelve naamvallen; maar dat vermogen is bij hun zeer bepaald; en breid zig nauwelijks uit tot de enkele persoonlijkke voornaamwoorden *moi, toi, soi, lui, elle*, en in het betreffelijke (*relatif*) *qui*; men zegt in den *completivus* ('of *accusations*) *me, te, se, le, la*, en *que*.

§ II. Van de woordenbuigingen (*déclinaisons*).

De nuttigheid der woordenbuiging is onwidersprekelyk; ik sou ongelijk hebben dit te willen bewyzen. Alhoewel de ouden zes naamvallen hadden en wij er niet meer dan drie hebben, konnen wij op de zelve voordeelen aanspraak maken. Hun gebruik geeft aan onze taal eenen wezenlyken rijkdom van uitdrukking en welluidendheid; het behoed ons voor de eentoonigheid van den langen en belemmerenden stoet van lidvoorstel- en lede-woordekens, zonder welke de fransche taal geenen enkelen voetstap kan doen. Zij hebben, bij voorbeeld, maar eene eenige wijze om uittedrukken *la sagesse de Dieu, la volonté du roi*, enz. Den Nederlander zal onverschilliglyk, volgens de noodzakelykheid der welluidendheid der spreekwijze, zeggen: *Gods wijsheid, wijsheid Gods, wijsheid van God; 's konings wil, wil des konings, wil van den koning*. Nu dan, ik vraag het, is die vrijheid, van de willekeur de samenstelling te veranderen, onnuttig voor den dichter, voor den redenaar, bezield met de noodzakelykheid van eenen rassen en zinrijken slag toetebrengen?

Sprekende van de naamwoorden, sou ik ook voordel kunnen trekken uit de vorming van ons meervoudig getal; welk altijd genoegzaam onderscheiden is van het eenvoudig; terwijl de fransche naamwoorden, in *s*, *x* en *z* uitgaande, geen verschil tuschen beide getallen gedogen.

(52) Van dese naamvallen kan den eersten *subjectivus* gemaakt worden, en dat hij 't voorwerp van de voorstelling merkteekent; den tweeden *determinativus* of genitivus, en den derden *adverbialis* of dativus.

(53) Welke eenen *subjectivus*, eenen *adverbialis* en eenen *completivus* hebben, gelyk in het fransch.

Maar ik haaste mij tot een punt te komen, welk van het grootste aanbelang is; ik versta het onderscheiden der geslachten. « De instelling « der geslachten, zegt M^r De Mairan (54), bespaart zoo vele erbalingen van « het zelfstandige, zoo vele verlangingen, zoo vele omschrijvingen in de « geschrevene of uitgesprokene redevoering, in den overgang van de eene « rede tot de andere, in de beschrijvingen; de verscheidne geslachten geven « dikwils zoo veel klaarheid en verandering van klanken in den stijl, « dat ik vele moeite zou hebben deze te verbannen, of mij te overtuigen « dat de zwaarigheden immers de voordeelen kunnen opwegen. Hoe veel « zouden deze voordeelen niet vermeerderd zijn, indien wij, gelijk de « Grieken en de Romeinen, een *Neutrum* of onzijdig geslacht bezaten, « zoo wij bij voorbeeld deze drie geslachten konden veranderen: *rendu*, « *rendue*, *rendut*? Welk gemak, welke kortheid zoude het niet dikwils « in het opstellen van een ondsicht of van een dichtstuk geven! »

Inderdaad, het is eene ongerijmdheid van wegens de Franschen, het mannelijk en vrouwelijk geslacht te hebben aangenomen en het onzijdig te hebben versuimd, waar van alle volken, welke Frankrijk omringen, sig zoo wel als de ouden, hebben bediend. Maar het is de eenige niet welke in dit geval doorslaat. Niets is er eigensinniger als deze onderscheidingen der geslachten; het is de hel der vreemden die sig aan de beoeffening der fransche taal overgeven; ik kan er voor mijn deel van oordeelen. Het is onmogelijk eenigen grondregel te vinden, welken heeft kunnen bepalen de toepassing van het een geslacht bij voorkeur van het ander; alles schijnt bij toeval geregeld te zijn. Hierom is het dat M^m. Douchet en Beauzès geloofden, dat het eene vergeefschte moeite zoude zijn, *in welke taal ook*, regels te willen vaststellen, om de geslachten der naamwoorden te doen kennen. « Eenige van onze beste « spraakkundigen, zeggen zij (55), hebben voorgegeven als eenen middel « om de geslachten der naamwoorden te kennen, de bijvoeging van het « lidwoord *le*, *la*, aan het naamwoord waar af hier gewaagd word; « zij hebben niet opgemerkt dat men alreeds het geslacht van die naam- « woorden moet kennen, om met juistheid het een of ander dier lid- « woorden daar aan te kunnen toepassen. »

Deze opmerking is zeer verstandig en zeer rechtvaardig ten aanzien der fransche taal; maar deze heeren hebben zeer mildelijk aan andere talen toegekend een gebrek aan hunne taal eigen. Men zal reeds aangemerkt hebben, wanneer ik van de afleiding gesproken heb, dat ik naast elken uitgang der woorden het geslacht geplaatst hebbe, welk hun bepaalt. Deze regels zijn algemeen en onveranderlijk. Ik dage, wie bij zij, uit, mij eenig naamwoord aantetoonen uitgaande in *inne*, *inge*, *nisse*, *heid*, enz., welk niet van het vrouwelijk geslacht zij (56). Ziet hier eenen anderen eigendom waar uit de zeldzaamste nauwkeurigheid, aan onze taal eigen, voortkomt, te weten dat het bezittend voornaamwoord van den derden

(54) *Remarques sur la Grammaire générale de Port-Royal*, geplaatst in de *Encyclopédie*, aan het einde van het artikel GRAMMAIRE.

(55) *Encyclopédie*, artikel GENRE.

(56) Ik zou een groot getal andere regels kunnen aanhalen die bekwaam zijn om de geslachten van het naamwoord te onderscheiden; maar zij zijn aan een klein getal uitnemingen onderworpen, welke nogtans niets zijn, in vergelijking van de gene welke de regels der latijnsche spraakkunst opleveren;

persoon het gelacht van den bezitter zoo wel doet kennen; als 't geen van het bezeten goed. Sprekende van den prins of de prinses, eenen Franschman zal zonder onderscheid zeggen: *Je viens de voir son altesse royale*; blijft ons over te raden wie van beiden hij geëien heeft. Eenen Nederlander, zonder meer woorden te gebruiken, zal zig duidelijk uitdrukken, zeggende van den prins: *zijne koninglijke hoogheid*, en van de prinses: *hare koninglijke hoogheid*. Zoo innige naauwkeurigheid vernietigt, zonder tegenspraak, het verwijt aan ons gedaan, van geene naauwkeurigheid aan onze gedagten te geven.

§ III. Van de trappen van vergelijking.

Na dit, zoo ik van de zelfstandige naamwoorden tot de bijvoeglijke naamwoorden (57) overga, ontmoete ik de trappen van vergelijking, ander voordeel waar op zig onze taal beroemen mag, en dat gelijkelijk medewerkt om het onaangename der woordledkens en lidwoorden te verminderen. « Onder alle de middelen om de trapwijze sinnen aan de woorden, « die er vatbaar voor zijn, toetepassen, zegt Beauzée (58), die welke zig « het eerste aan het oog der wijsgeleerdheid voordoet, is de verandering « der uitgangen. Nogtans zoo men den stelligen trap (*positif*), die « alomme de eerste en grondwettige vorm des woords is, uitzondert; « geenen eenigen der andere word alomme door eenen bijzonderen uitgang « uitgedrukt. Wij hebben er niet eenen, zoo het niet voor den uitbrei- « denden zin is van een klein getal woorden aan de plechtpleging toegewijd, « als *serenissime*, *eminentissime*, enz. En voor den vergrootenden zin « van eenige uit het latijn ontleende woorden, zonder opzigst der over- « eenkomst van onze taal, als *meilleur*, *pire*, *moindre*, *meius*, *moins*, « *pis*, in plaats van *plus bon*, *plus mauvais*, *plus petit*, *plus bien*, « *plus peu*, *plus mal*. »

Den vergrootenden zin vormt zig, in de nederlandsche taal, somtijds door de samenvoeging der bijvoeglijke naamwoorden *hoog* of *wel*, en

(57) « Een der groote voordeelen der duitsehe talen, zegt madame De Staël « (*De l'Allemagne*, deuxième p., ch. 9), is de verscheidenheid en schoo- « heid der bijnamen (*épithètes*). » Inderdaad, 't is het schoonste gevolg van onze taal, en haren waren zegespraak. Wat kracht is er dikwils, wat deftig tafereel is er besloten in eene uitdrukking! Dat men in 't fransch, zonder omschrijving, vertale de volgende bijnamen, onder duizend andere gekosen, en ik zal beschaamd blijven: *Nooitvolroemde deugd*; *swaartigewolde moor*; *rasperwelkte tulp*; *alverdurende heilblad*; *voemrijken dag*; *vrijheidminnende wolk*; *edelgloorend goud*; *harddoorgriesend leed*; *stompergerooste swaard*, enz. enz. 'T is een slach van schoonheden, in het fransch teeneemaal onbekend, waar men maar zegt 't geen men seggen wilt, en waar men, volgens madame De Staël, rond de woorden niet ziet dwalen die wolken in duizenderlei gedaanten, die de dichtkunst der noordsche talen omringen, tusschen het verwekken van eenen hoop Erinneringen.

(58) *Encyclopédie*, artikel SUPERLATIF. Mr De Beauzée onderscheidt twee soorten van trapwijze sinnen; den onafhanklijken en den vergelijkenden zin. Hij telt drie soorten van onafhanklijke sinnen op, te wisten: den stelligen, *wijs*; den vergrootenden, *meer wijs*; en den verkleinenden, *min wijs*. Hij onderscheidt ook drie soorten van vergelijkende sinnen, volgens dat de bijhoortige vergelijking, welke men overweegt, gelijkende, *meer wijs*; overgeefende, *meer wijs*, of minder is, *min wijs*, etc.

van het stellend naamwoord (*positif*) : dus zegt men *hooggeboren en welgeden*; somtijds maakt men gebruik van den uitgang *ste*, bijgevoegd aan het stellend naamwoord, aldus : *doorlugtigste, uitmuntendste*; somtijds set men *zeer* voor het stellend naamwoord. Ten aanzien van het vergelijkend stelsel van meerderheid, wanneer er gewaag is van eene alleen bestaande meerderheid, men drukt se uit met aan het stellend naamwoord de lettergreep *er* te voegen; wanneer er sprake is van eene algemeene meerderheid, wij voegen aan het stellend naamwoord *st*, of *ste*; wij bedienen ons ook van *aller* om eene uitgezonderde meerderheid te verbeelden. Voorbeelden : *hoog* (haut), *hooger* (plus haut), *hoogste* (le plus haut), *allerhoogste* (le plus haut de tous).

In het fransch is er in tegendeel geenen eenigen voorbeschikten uitgang, noch voor het vergelijkend (*comparatif*), noch voor het hoogst vergelijkend (*superlatif*) stelsel. Men bedient zig van het lidwoord *le, la, les*, of van zijn evenwaardige *du, au, aux, des*, het welk de redevoering aanmerkelijk verlangt en verlamt. Om uittedrukken *den tedersten en minzaamsten mijner vrienden*, moet men in het fransch tien woorden gebruiken. Zij zeggen : *le plus tendre et le plus aimable de mes amis*, daar men er slechts zes in de nederlandsche taal noodig heeft.

Dat men zig hier de grondregels van La Harpe erianere, dat de eerste hoedanigheid eener taal is, zoo spoedig mogelijk en ten klaarsten de overrenkomst welke de woorden de eene met de andere hebben, in het samenstellen eener spreekwijze, aan te bieden; en men zal bekennen dat den middel om dat punt van volmaaktheid te bereiken, dat niet is van zig opteblazen door het ijdel tentoonstellen van onnuttige en kwaadluiddende woordledakens (59).

§ IV. Van de tyloogingen der werkwoorden (conjugaisons).

Zie daar voor de naamwoorden; het geen ik te zeggen zal hebben wegens de voornaamwoorden is in den loop van dit hoofdstuk gesmolten. Ik zal alleenlijk hier bij voegen, dat hun gebruik ons min tot last strekt dan aan de Franschen. En om mij niet te erhalen, ga ik over tot de tyloogingen der werkwoorden (*conjugaisons*). Het stelsel voor deze is zeer onvolmaakt in alle de bedensagache talen; ik geloof niet dat wij in deze veel beter bedield zijn dan onze naburen van Frankrijk, zoo het niet is door de eenvoudigheid en het klein getal onzer algemeene grondbeginsels. Alle onze werkwoorden plaatsen zig in twee wijsen, tijden en personen na een en het zelve voorbeeld, het welk de beoeffening onzer taal merklijk korter en gemakkelijker maakt. Dit voordeel gevoegd bij het regelmatige

(59) * Wij kunnen niet schrijven, zegt den kardinaal Mabry, sonder van enkele verleden te zijn, van twee woorden om er onse loocheneede (*negatifs*), als *ne, pas*, van te maken van voorafredens, van voorsatsele, van hadarige hulpwoorden, enz., en onse sinsneden schijnen mij het meerderdeel, sonder het verstand en den arbeid van den redenaar, maar eene wijdeloopige en onmensgeschakelde, eene opgeblazene of bexwakte taal, gelijkende aan de slaafche en laffe vertaling van eenen overzetter, die mischien laterlijk, doch sonder zoetluiddendheid, sonder gelijkenissen en sonder sierlijkheid de rijkste redevoering eener schoone taal zou overzetten, welke hij soude meinen weder te voorschijn te brengen.

(Essai sur l'Aloquence, No. 16.)

Van onze vormingen der tijden, is het eenige welke ik ten haren voordeele kan aanhalen; want zoo de fransche taal niet altijd de perthoone onderscheid door onderscheidene uitgangen, wij zijn in het zelve geval; wij hebben het loffelijk gebruik onzer voorvaderen verloren, welke in dit punt den hoogsten graad van volmaaktheid bereikt hadden (50); en 'mits ik geloof heb oprecht te zijn, ik zal bekennen dat wij dit voordeel ontleenen van 'onzer toekomstenden en onzer voorwaardigen tijd (*conditionnel*) anders dan door middel van het hulpwoord *sullen* (61) te kunnen uitmaken stellen, terwijl het fransch eenen bijzonderen uitgang heeft voor deze beide tijden. Het is zeker een nadeel; maar het is voordeliglijk vergoed door de regelmatigheid van onze tijdevormingen. Welke verligtenheden haren niet aan de vreemdelingen de ontallige uitzonderingen welke het bespottelijk de fransche spraakkunsten vervullen!

§ V. Van het getalstelsel (*systeme numéral*).

Ik late aan hun noodlot over alle de ledewoordkens of onbuigzame woorden, de bijwoorden, de samenvoeg- en tuschenstal-woorden waart of de fransche taal het te veelvuldig gebruik moet betreuren; maar ik moet mij eenige oogenblikken ophouden met het getal-stelsel, en doen opmerken dat de vermeerderende getal-bijvoegwoorden in de fransche taal onvolmaakt zijn. « *Double, triple, quadruple, quintuple, sextuple, septuple, octuple, nonuple, décuple, centuple*, zijn de eenige van die vele meerderende getalwoorden in onze taal gebruikelijk, zegt Mr Beauzée (62), en er zijn er zelf nog eenige die niet gebruikt worden dan alleen door de wiskundenaars, maar die zonder twijfel in het algemeen gebruik zullen overgaan. » Zie daar nog den zegel der onregelmatigheid; ongelukkig lot der talen welke uit de overblijfselen van ander talen gevormd worden! De nederlandsche taal is alhier wat zij alomtdaer is, regelmatig in hare afleidingen en eenvoudig in hare grondregels.

Onze vermeerderende bijvoegelijke telwoorden vormen zig door *vochtig* met het hoofdgetal te voegen. Aldus: *een-vochtig, twee-vochtig, drie-vochtig, zestien-vochtig*, enz., enz., enz.

(50) Voor het jaar 1500 onderscheidde men ideoen 'parthoon door den uitgang; men zeide, bij voorbeeld: *ik stelle, du stelles, hi stellet, wi stellen, gi stellet, si stellten*, enz.

(61) Den vermaarden Ten Kate, als waren reeds zodigen leeraar, den invloed van den inbort onzer voorvaders op de sprake ondersoekende, legt ten hunnen voordeele dese vorming van den toekomstenden tijd uit. « Het toekomstende, zegt hij, is alles wat buiten de pligt is, vertoont zig onder een zoo onseker uitzigt, dat het een teeken der zeggzaamheid en voorzigtigheid onbet voorbiedert is, van er niet te hebben van willen veranderen. Wij hadden geen toekomstenden tijd; wanneer gesproken wierd van eene pligt, van eene verbintenis, of van de volbrenging eener belofte, een woord, dat gehelligder was dan de worten zelfs, was, volgens Tacitus, de zekerste waarborg van hunne getrouwheid. Wij onderschonden het tegenwoordig met het toekomstende. Wij zijn, om de waarheid te zeggen, nog in het zelve geval; want het hulpwoord *ik zal*, is evenk waren tegenwoordig tijd, als zoo veel betekent als: *ik moet, ik verpligte mij*. » (*Afhandeling van de beuities van het oorspronk deel der nederlandsche sprake*. Tweede redevoering, van de algemeen taalrechten, c. v, bladz. 360.)

(62) *Encyclopédie*, article *NUMÉRAL*;

Er is gelijkelyk in het fransch geen een uitdeelynd bijvoegelyk naamwoord (*adjectif distributif*) welk eenen onderscheiden uitgang heeft; het is nog door middel van drie onderscheidene woorden dat men het verbeeld. De nederlandsche taal heeft twee uitgangen om deze soort van woorden te vormen; zij voegt aan het hoofdgetal *derlei* of *derhande*, zeggende: *twee-derlei*, *twee-derhande* (de deux sortes), *veel-derlei*, *veel-derhande* (de plusieurs sortes), *al-derlei* *al-derhande* (de toutes sortes).

De naamwoorden van het herhalend getal (*nombre iteratif*), welke in het fransch geene eigene uitspraak hebben, vormen zig bij ons met aan het hoofdgetal *maal* te voegen en aan de bijvoegelyke naamwoorden *malig*; men zegt: *drie-maal*, *drie-malig geloop*.

Het stelsel der verzamelende telwoorden (*nombres collectifs*) is ook gelijkelyk onvolmaakt in het fransch; *une septaine* word niet gezegd. Bij ons voegt men *tal* aan het hoofd-telwoord, om alle welkdanige hoeveelheden vast te stellen: *een zevental*, *tiental*, enz.

Het rangschikkend getal (*nombre ordinal*), zoo men *tweede*, *derde* en *vierde* er van afsondert, verschilt in geener wyze van die welke de tienmalige opklimming verbeelden; men zegt voor een en ander *disième*; wij onderscheiden die beide soorten met aan het hoofdgetal om het eerste te vermen het woord-lid *de* of *ste*, en voor het ander het woord-lid *heid* te voegen: aldus is *tienste* het tiende in rang, en *tienheid* een tienste gedeelte; het fransch heeft in eenen anderen zin het woord *dime*, welk door *tien-de* vertaald word.

Eindelyng, het geen de rijke overvloedigheid der uitdrukkingen bewijst, is dat een woord bij ons het geheel getal met de breuke uitdrukt: *half*, gevoegd aan het rangschikkend getal, beteekent een half min dan het aangewezen getal; *derd-half* (twee en half), *zesd-half* (vijf en half). Wij bedienen ons ook van het woord *half*, gesteld aan het hoofdgetal-woord, om de halve uren aantawijzen; aldus *half-twee* beteekent eens uur en half, *half-vier* drie uren en half, en alsoo vervolgens.

Ik breke hier af, niet om dat mij de wapens ontbeeren; ik sou nog lang dit nauwkeurig onderzoek kunnen voortsetten, maar ik geloof het vraagstuk, dat ik mij voorgesteld had, genoegzaam verlicht te hebben, en mijn doelwit is vervuld (63). Ik hope het verschrikkelijg vooroordeel omvergeworpen te hebben, welk zig tegen de tale onzer vaderen verset; men heeft gezien dat zij hare medestreefster overtreft in alle deelen van haar spraakkunstig stelsel. Mijne bewijzen zijn onwederleggelijg: want van den eenen kant de grondbeginselen onzer taal zijn gekend, en van den anderen kant is het gezag der schrijvers, die ik aangehaald heb, onverwijselijg.

Ik houde mij te vrede uit hetgene voorgaat, een eenig besluit te trekken, betrekkelijg tot de beoeffening onzer taal. Ik ben wel verre van te vorderen

(63) Ik sou hier kunnen onderzoeken of het gebruik der fransche taal voordeelig of schadelijg is aan de vlaamsche natie; maar dit vraagstuk is al te belangrijg, en verdient afzonderlijg behandeld te worden. Ik zal dit misschien eens ondernemen; misschien sou het ook weerdig zijn door eenige geleerde Akademij tot vraagstuk van eene prijsdinging voorgesteld te worden, op dat, door de aansteeting der gevoelens, het licht te klaender en te verkleenlijker afstrale.

dat men het gebruik der fransche taal geheel moet verbannen; hare letterkunde is rijk, en zij heeft als gesprokene tale de overhand in Europa. Onder deze insigten verdient zij voor altijd de agting van wien maar eenige opvoeding genoten heeft. Maar ik houde staan dat het eene schreeuwende onverschilligheid van onze zijde is, een gebrek aan vaderlandsliefde, eene ongevoeligheid onwaardig van een vrij en onafhankelijk volk, of ten minsten dat het moet zijn, te verzuimen, ja zelfs te misagten eene rijke en simvolle taal, welke ons eigen is, om haar eene vreemde sprake voor te stellen, welke haar in alle opzichte minder is. Waar vind men in geheel Europa eene zoo onbegrijpelijke onverschilligheid? Ieder volk spreekt, bemint en oeffent zijne eigene taal, en schept sig dikwils met swakke middelen eene rijke letterkunde. Waarom volgen wij die voorbeelden niet na? Wij hebben schatten welke het ons gemakkelijk soude zijn vrugtbaar te maken. Onze taal is meer tot het schoolgebruik geschikt dan die welke men haar zou willen voorstellen; zij buigt haar na alle onze noodzakelijkheden; zij zal alle schetsen, alle koleuren aannemen welke eene geestige en kundige hand haar zal kunnen geven. De daden bewijzen mijn gezegde. Holland, meer dan wij gevoorderd, heeft meesterstukken welke wediveren met de onstervelijke schriften, waar op Frankrijk trots is, en haar liergedicht is tot eenen graad van volmaaktheid gestegen, tot welker hoogte de fransche dichtkunst nimmer klimmen zal.

Wy hebben geradig gevonden, de overblyvende plaats van dit blad, door het volgende stuk (aen de *Minerva* ontleend) te vervullen, dat met de door M^r De Cloet verhandelde stof in verband staat :

J. F. WILLEMS, AEN DE BELGEN. Dichtstuk met eene fransche vertaaling en fransche aenteekeningen daer agter. Gedrukt te Antwerpen, by J. J. SCHROETTERS. (By inschryving.)

Het hoofdzakelyk doel des schryvers is : syne moedertaal te verdedigen tegen de lasterlyke aenvallen, haerer (ontrent de zelve) onkundige vyanden; door haere schoonheden en de verdienstelyke, zoo Hollandsche als Belgische lettervrugten, syne landgenooten te leeren kennen en weederen; synde, onder de stukken van taal- en dichtkunde, welke deze Verhandeling oplevert, er vele gevonden, welke aen de navorschingen der heeren Huijdekoper, Lelijveld, Kops, Van Wyn, Ypey en andere, ontsnapt syn. Aen het eerste gedeelte van dit gezegde heeft den heer Willems reeds zeer wel voldaan; want in het schoone dichtstuk besingt hy zoo wel de schoonheid en rykdom onser tale, als by derselver oudheid en gebruyk van de vroegste tyden af, in syne aenteekeningen aentoont, welke den schryver er in het fransch heeft bygevoegd, gelyk hy ook het dichtstuk zelf in die taal heeft overgebracht; om dat hy het noodig oordeelde eens woord te zeggen aen hun, die onze taal bedillende, bekennen de zelve niet te verstaen. Zoo lezen wy, bladsyde 48, dat de Belgen reeds ten tyde van Julius Cesar vlaemsch spraken. Bladsyde 46 lezen wy : *Philippe le Hardi; roi de France (en 1286) envoya aux Gantois des commissaires pour examiner leurs différends; il veut qu'on obéisse aveuglément à ces délégués dans tout ce qu'ils exigeroient pour remplir l'objet de leur mission; et même que les Gantois ne leur parlent que la langue FRANÇAISE, C'EST À*

est enoqua in plura in Garrais; terwyl ons bladsyde 56e en 57 de woordenrykheid onzer taal word aangewezen, door de verbinding van *regarder*, met *en haut*, *en bas*, *dédaus*, *derrière soi*, *autour de soi* etc. (hier vooren bladsyde 21); welke wy alleen door enkele woorden als *opsien*, *nederzien*, *inzien*, *omzien*, *rondzien* ons kunnen vertalen; gelyk wy ook sonder omschryving kunnen zeggen: een toornagtig gebouw (un bâtiment construit en forme de tour); een omklingtig koleur (une couleur ressemblante à celle des nuages) enz. (bladsyde 29); waer toe den franfchman eene geheel omschryving behoeft. Wy kunnen niet ontkennen, dat den inhoud van het Dichtstuk byzonder gerief, waerom wy nog de volgende regels van bladsyde 26 tot prapet willen mededeelen:

Den nyvren landman die syn eygen erf beploegt

Oogt altyd voordeel in; maer hy die zweet en zwogt

Op een gehuurden grond, vind' zig op 't laetst bedroogen

Of maeyt slegts kleyne winst, na onophoudlyk poogen:

Zoo is het ook met ons. Wanneer wie ons' eygendom,

De moederlyke taal; het neêrduytsch, wederom

Beoefnen willen en der vaders spoor betreden,

En onderlinge liefde, in onbesproken zeden:

Dan zal ons' nyverbeyd een' overvloedig' oogst

Voór deugd insamelen en aen het dankbaer kroost,

Een onwaerdeerbaer pand van glorie overlaeten;

Dan prykt ons vaderland weder in den rang der Staeten:

Maer blyven wy verknogt een' uythemische spraek,

Die nooyt regt de onze word heb' sterk ons' iver blaek,

Maer blyven wy alleen een' franfche zeden hangen,

Wat is, het, voordeel dat, we 'er immer deër erlangen?

Zoo lang het franfche alleen deër ons gekoesterd word,

Zoo lang men 't erflyk goed des voorzaets doet te kort,

Zoo lang zal ook den Belg der vreemden huerling achynen;

En wat hem eygen was, hoe langz hoe meer verdwynen.

'T verbasterd nageslacht zal dan, op deesen grond,

De naem vergeeten van het volk dat hier bestond,

« Neen, Belgen, nimmer zal die schande uw voorhoofd dekken,

« Nooyt zal uw schoone naem ten spot der volken strokken;

« Gy hebt een koning die der vaders deugden heeft;

« In wien een neêrlandsch hart en zugt voór weldoen leeft:

« Hy kent uw moederspraek, by zal haer rechten steven,

« En al wat neêrlandsch is, gelyk hy zwogt, handhaeren.

« De taal der oyerheyd en die van d'ondersaet,

« Zal weder dezelfde syn, tot welsyn van den Staet.

« Men zal dan dorpling, die den laet van 't Ryk helpt draegen,

« Niet langer meer in 't FRANSCH, een dueren penning vraegen;

« Men zal een deugdsaem man, die 't waelsch niet kan verstaen;

« In 't geeyen van een ampt degtom niet meer vermaen;

« Dan moge een moeder op de rechtbank half bezweetken,

« Voór haer beschuldigd kind, met eygen mond, weder spreken,

« En deesen, die zyn dood thans uyt GEBARREN GIST,

« Nofc hoogen lof op mat men oyer hem beelst. a

